

MAGYAR DRÁMAÍRÓK
19. SZÁZAD
II

HUGÓ KÁROLY
(1818-1877)

BANKÁR ÉS BÁRÓ

SZOMORÚJÁTÉK HÁROM FELVONÁSBAN

1847

SZEMÉLYEK

GRANVILLE, *gazdag kereskedő*

ADÉL, *neje*

MIRMONT ARTHUR, *báró*

INASOK

Történet helye: Marseille városa. Idő: korunk

ELSŐ FELVONÁS

Terem két oldal- és egy középajtóval; jobbra pamlag és asztal - balra ablak.

ELSŐ JELENET

Adél egyedül. Házisipka varrásával foglalkozik.

ADÉL.

Még néhány ötés, és be van végezve. De máris alkonyodni kezd. Nem lehet tovább - szemeim szinte gyulladtak - de ma éjjel készen kell lennie, hogy őt holnap, születése napján, díszíthessem vele. - Valóban jól sikerült, örvideni fog rajta! Oh, bár hálásan szerető szívem ezen egyszerű ajándéka a méltán érdemelt áldással koszorúzhatná drága fejét - bár koronává varázsolhatnám át ez aranyfonalakat. Ha korona illeti a bölcsességet, ő ezt bizonyosan megérdemli. De valódi korona bírna-e neki nagyobb örömet, nagyobb boldogságot szerezni, mint aminőt szerelmemben látszik találni?! Nem, nem! a valódi tiszta szerelem minden földi üdvök koronája. *Varrószeret az asztalfiókba rakva.* S én nem szerettem-e szintén? Nem vagyok-e boldog az által, hogy szerelmemmel jótevőmet boldogíthatom, ki bölcs atyaként oktat, hű barátként oltalmaz, s őszinte szerelmesként minden óhajomat lesi, hogy beteljesítse, mielőtt még annak tiszta eszméletére jutottam? *Gondolkozva.* Boldogságomat nem zavarja-e borús emlékezés? Állandó leend-e hálás szerelmem? *Felkel.* Igen, a tiszta kútfő, melyből eredt, állandóságáért kezeskedik - mert hol a szerelem hálás szívből ered, ott lehetetlen megapadnia. Mily különböző volt ama szerelem, mely minden varázshatalommal s bűverővel ragadt meg - de szinte miként megbűvölt, bajok tömkelegébe csalogatni, elámítani készült. Oh, csalfa csilláma az első szerelemnek, mely szememet megvakítja s még most könnyekre ingerli. De mindez elmúlt! *Az ablakhoz lép.* Már esteledik, s még nincsen itt. Egész nap alatt oly aggodalmas volt, s félévi házasságunk alatt legelőször láttam őt kedvetlennek! - Aggódok! Az esthajnal mindig mélyebben bocsátkozik a hullámzó tenger felé, nyugton s magasztosan. Így tűnt fel ő egykor előttem elhagyottságomban, magasztos nemtőként mosolyogva. Az élet tele fejére hullatta ugyan már első havát, de e tiszta ezüst többre becsülendő, mint az aranyfürtű ifjú csalfa csillogása. - Ím, egészen leveretve jó, mintha nehéz bú sújtaná. Mit eddig hatvan év kivinni nem bírt, a kínos aggodalom e néhány órája megtette. Csak nyilvánítaná előttem, mi okozza bűját. Eleibe akarok menni.

MÁSODIK JELENET

Adél, Granville.

GRANVILLE

lehajtott fővel lép be; midőn Adélt megpillantja, fölegyenesedik. Jó estét, Adél! Megöleli. Soká váraoztattalak - de nekem is soká kelle váraoznom és - hiába.

ADÉL.

S mire váraoztál? Mi bajod, kedves férjem? - te nem vagy oly, minő máskor valál.

GRANVILLE.

Semmi! valóban semmi! Téged látva, minden borús gondolat eltűnik szemem és lelkem elől. De a te szemed oly borús, mintha sírtál volna! - Mi bánata lehetne Adélomnak?

ADÉL.

Semmi, kedves barátom - csak temiattad aggódám! S midőn magad egész nap alatt ily aggodalmas valál, én ne lennék az? Nem vagyunk-e mi egy test s egy lélek?

GRANVILLE.

Igen, te életem lelke! De mivel lelkem vagy, derült is légy mindenkor, bár engem gondok búsítnak.

ADÉL.

Gondok? s mi gondjai lehetnének neked, a gazdag Granville-nak?

GRANVILLE.

Azt véled tehát, hogy csak a szegény bővelkedő gondokban? a gazdagnak is vannak gondjai, főleg a gazdag kereskedőnek; kincseivel gondjai is gyarapodnak, mert a gyarapítási ösztön az ő lelke, s mindig mélyebbre süllyeszti bajos ügyökbe, minél inkább van terhelve pénzzel.

ADÉL.

Ülj le, te fáradt vagy. - S mégis nem egy dúsgazdag kereskedőt láttam, ki mindenkor derülten látott ügyeihez.

GRANVILLE

miután leült, Adél széke mellett áll. Ha valaha derült, gondtalan kereskedőt láttál, úgy csalatkozá, vagy - mi valószínűbb - ő csalt meg téged, *mosolyogva*, mert a világ színe előtt derülten ragyogó szeme vagyonának hévmérője, s orra a súlymérő, mely szerint levelei föllebb rugódnak vagy csökkennek - azért nem szabad azt alásüllyesztenie, azért szája mindenkor mosolyogni kénytelen a hajnalként, mintha a mosolygó hajnal mindig aranyt hordana szájában. Némely kereskedő víg dőzsölés közt él ugyan, részint, hogy valóban szórakozzék, részint, hogy mások bizalmatlanságát eloszlassa, és gazdag áldomások által gazdagsága állandóságát mutassa. De, kedves angyalom, nézd a bányászt: sötét aknába merülvén, vidám bányadalt énekel, s mégis szüntelen veszélyben forog, s a bányadal nem ritkán valódi bánatdallá leszen. S miért merül ő naponként baj- s veszélybe? Aranyért, csak silány aranyért! s kinek számára iparkodik nagy ügyel-bajjal a kemény sziklából kicsalni az ércet? Nem magának, hanem másoknak! Ekként, kedves Adélom, él s munkálkodik a kereskedő, főleg a gazdag, ki fülíg aranyba merül, de nem fülön túl, mint a dús nemes, ki éppen azért siketen s vakon éli napjait. Nem, mi minden szellőcskét lesünk, mert egy éjjel sok száz mérföldnyi távolságban vihar keletkezik, s

kincseinket aranyporként lefűjja vállainkról, s reggel meztelenül állunk és *összeborzad* sokszor becstelenítve is.

ADÉL.

Istenem! A hajó, mit ily soká vártál -

GRANVILLE.

Rég szenvedett hajótörést, és - ne ijedj meg - a fájdalom is rég elmúlt már. *Mosolyogva*. Mi kereskedők hozzá vagyunk szokva ily veszteségekhez, mint a tengerész a viharokhoz: de mégsem hagyhatjuk el nyugtalan, bizonytalan elemünket. Pénztárainkban sokszor ugyanazon napon dagály s apály váltják fel egymást, de mi bátran nekiindulunk: a szelek, mik egyrésztől vésszel fenyegettek, másrésztől vitorláinkat dagasztják; a veszteség új kedvet gyújt, ha csak zátonyra nem akadunk.

ADÉL.

S téged is ily sors ért? Hallgatsz? Tehát szerető nőd volnék-e, ha így egyedül szenvedni láthatlak? és te szeretsz-e még, ha elhallgatod azt, mi nyugtalanít? Maga a veszély nem gyötör engem annyira, mint a veszélytőli aggodalom. Szólj, mi történt?

GRANVILLE.

Semmi! valóban semmi! Hisz tudod, én általánosan szeretek beszélni, hogy - miként kívánod - oktassalak, és őszintén szólva, hogy az élet minden eseteire előkészítselek; mert csakugyan jó, ha a szerencsétlenséggel álmainkban megismerkedünk, hogy bekövetkeztek-kor készületen álljunk, s ha nem érkezik meg, annál derültebben élvezzük napjainkat. Nyugodjál meg, nem nagy jelentőségű az, mi engem búsít.

ADÉL.

Nem, nem! ez egyszer teljes hitelt nem adhatok neked - mert érzem, te szenvedsz - ügyeidben zavar támadt, melyet előlem eltitkolsz.

GRANVILLE

kényszerített mosollyal. Ha ügyeimben minden zavart elmondanom, minden számadást előttem felmutatnom s minden láncgörést veled feloldatnom kellene, mert mármost kereskedő neje vagy: szíved könnyen törhetne meg oly láncokon, melyek ránk nézve csak játék tárgyai, de mikre nézve ti, nők, éltünk gyöngéd támaszai nagyon is gyöngék vagytok, mert ezeknek súlyához - mint minden, sőt még aranylánc súlyához is - már neveléstől fogva szoktatva és edzve kell lenni, különben majd megtör a láncgörés.

ADÉL.

De, kedves barátom!...

GRANVILLE

fölkel. Nem, kedves Adélem! sokkal inkább szeretlek, mintsem tetteleg is kalmár nejének tekintenék. Te kedves nőm vagy, s én reád nézve csak szerető férj vagyok, de nem kereskedő.

ADÉL.

De miért ne részesüljek gondjaid terhében, amennyire elbírom? ez engem úgysem terhelne oly mértékben, minőben rajtad könnyít, sőt az is könnyítés, ha nem látalak így egyedül sóhajtani és szenvedni. Hány nő segítette férjét elfogulatlan tanácsával, hány zavar és veszteség lőn ez úton eltávolítva!

GRANVILLE.

Kedves nőm! Sokkal örömebb veszténém fél, sőt egész vagyonomat, mintsem téged ezért aggódva látni akarnálak. Te nem tudod, mit kívánsz. Te boldog vagy, szíved tiszta: te nem ismered még a pénzügy tantaluszkínját, sem a pénzvágy gyötrelmeit, mik arany-

almákként, incselkedve lebegnek érzékeink előtt. Ó, hányan vannak, kik pénzünket irigyelve tölünk mégis szánnának, ha pompás éjjelen át velünk dőzsölvén, egyszerre számolgatás és aggállal telt borús éjen át velünk együtt fontolgatni s koholgatni kénytelenek volnának, ha álmom nélkül hentergünk ágyunkban! Más embereknek, kiket az álmom kerül, ismételve egytől százig kell számolgatniok, s ők, azt sem tudván, melyik számnál, elszenderülnek; de mink csupa számtól nem bírunk aludni - a sok zérus tüzes kerék gyanánt hengereg merev szemeink előtt. Izzó homlokunkat a meleg párnába fúrjuk, honnan ismét a pénzvesztés körmei felragadnak.

ADÉL.

Ah, mi borzasztó kép!

GRANVILLE.

De mindez közelebből nem vonatkozik reám - tudod, hogy én általánosan szoktam beszélni; - ezáltal csak tanúságot akartam szolgáltatni arra, hogy legcsekélyebb gondjaink női szívnek nagyon is nehezek. A nő sohse legyen férfiaszkodó - legkevésbé kalmárkodó. Az ily nő segíti ugyan férjét abban, hogy többet nyerjen; de maga még ennél többet vesz: mert nőiségével együtt szeretetreméltóságát veszti, s így férje szerelmét is. - Kedves nőm! Hadd ezt - mert pénzvágy és pénzgond pöröly és üllő, mik a férfi s annál könnyebben még a nő keblét is vas-pénzládává változtatják.

ADÉL.

Tehát követni akarom tanácsodat, és nyugodt leszek, minthogy magad is nyugodtnak látszol. Hanem légy csak derült, legalább ma és holnap.

GRANVILLE

meglepetéssel, gyorsan. Miért éppen ma és holnap? Talán értésedre esett már? -

ADÉL.

Hogy holnap születésed napja lesz, és -

GRANVILLE.

nyugodtabban. Vagy úgy!

ADÉL.

Azért pénzládádba zárd gondjaidat, legalább ily napon.

GRANVILLE.

komoran. Születésem napjára nem kellett volna engem emlékeztetned; örülök, ha róla megfeledkezem.

ADÉL.

Igaz, hogy csak holnap akartalak meglepni, de mégis az előestén már -

GRANVILLE.

Éppen születésem napja előestéjén tűnik fel balcsillagzatom halálmadárként, a sötét égen. Igen, igen! Tehát holnap születésem napja - és holnap egyszersmind - hm, hm! Így függ össze minden a földön; a sors váltóit küldi hozzám - itt mentegetés nem segít -, fizetnem kell életemmel, becsületemmel.

ADÉL.

Mi ez?

GRANVILLE.

Nyugodjál meg. Most nyugodt vagyok, mint a bénult, kit a lélek villáma, a rémület sújtott: most nyugodt vagyok, jól tudván, hogy minden erőlködés, minden remény hasztalan. Csak a csírázó remény, a kétséges gyümölcscsel együtt, a rémülést s aggodalmat is hordja magában; a rémülést s aggályt én nem ismerem - mert el van döntve: a sors sürgeti a fizetést, s nekem meg kell buknom.

ADÉL. Nagy isten! Valami iszonyú vár reád?

GRANVILLE. Igen, nem szabad ezt tovább eltitkolnom előled, minthogy nincs mentség.

ADÉL. Nincs mentség?!

GRANVILLE. Nincs! Lásd, születésem napja mindenkor egyszersmind balsorsom napja is.

ADÉL. Te ábrándozol, barátom!. Az aggály füstje borítja különben derült arcodat, s homályos képeket tüntet elődbe, mik nem is léteznek. A veszély még nem fakadt lángra - talán elolthatjuk még a vészes égést.

GRANVILLE. Adná isten, hogy úgy volna! Örömet viselném el ezen huszonnégyszáz óra izzó pokolbeli gyötrelmeit, de éppen miként a füst a tüzet meg szokta előzni: szintúgy aggodalmam eltávolíthatatlan veszély hirdetője. Hisz tudod, holnap születésem napja.

ADÉL. Nos - hisz ez öröm s boldogság napja.

GRANVILLE. Rám nézve nem az, hanem gyász és boldogtalanság napja. Tehát még nem mondtam neked soha, hogy a viharok, mik életemet meg-rázkódtaták, csaknem mindannyian születésem napján keletkeztek, miként hideg láz, mely meghatározott időben ragad meg, s csak enyhülésre enged szabad időt, mert másként ki bírná el oly sokáig az életviharok folytonos rázását? - Holnap is ilyen láztól tartok.

ADÉL. Granville!

GRANVILLE. Igen! Csaknem minden évben éppen születésem napján egy-egy lelki fájdalmat nyertem a sorstól fekete emlékül, s e vészteljes napon érték szívemet a legfájdalmasb veszteségek.

ADÉL. Istenem! Granville és babonás! Lehetséges-e, hogy lelked ezüstszeme annyira elhomályosulna, miszerint az ellebegő könnyűded felhőket sötét rémalakoknak nézné? Hová lett tiszta hited, hová derült bölcsességed, mellyel oly sokszor örvendítél engem s ten-magadat is? Granville! Neveden szólítlak, mely a világ előtt erény s bölcsesség összpontja gyanánt ismeretes. Granville!

GRANVILLE. Csudálkozzál csak! Én is csudálkozom erős, józan férfiként, ki földrengés alkalmával inog, de ne mondd ezt babonának! Lelkü-
letem tiszta és hívő, mint egyébkor - de ember vagyok, s melyike az embereknek nem inogna, ha a föld is inog lábai alatt? A boldogság fényes napján a napsugár a kétség minden ködét száműzi lelkedből; de ha a gondok sötét éje borul reád: akkor küldd az aggályos tekin-tetet borús jövőendő homályos távolába, mely kápráztató szem-csillagait mereszti reád, s nem fogod eltávolíthatni azon gondolatot, hogy homályos végzet függ az emberek felett.

ADÉL. Ó, ti férfiak, a végzet hiedelmével! Nincsen végzet! Mert ki tudna efelett inkább panaszkodni, mint mi, nők, kik mindig csak szen-vedünk s tűrünk? S a mi ajkainkról mégsem halljátok soha ezen iszonyú szót. Mi hálát adunk az Istennek, hogy erőnk, mellyel fel-

ruházott, nem csekélyebb azon szenvedéseknél, miket türelmesen elviselünk, mint Isten végzését, s ez nekünk végzetünk. De ti, férfiak, mihelyt véletlen fuvallat dolgozó mécsketek eloltja, azonnal sötét végzetet láttok. Bátran gyútsátok meg ismét a lámpát, s úgynevezett végzetetek ismét fel fog derülni.

GRANVILLE. Ó, bár valót mondanál! Bárcsak más napon volna a fizetési nap, s ha irigy elleneim mégoly kajánul szorongatnának, egyetlen két barátomban mégis remélnék utolsó pillanatig. De születésem napján mentséget nem várok - meg fogok bukni - ó, gyalázat!

ADÉL. *gyorsan.* A posta megérkezett-e már?

GRANVILLE. Már az egész este hiába várom.

ADÉL. No látod! Miképp eshetnél tehát kétségbe?

GRANVILLE. Hisz látod, hogy kétségbe nem esem, csak kétkedem.

ADÉL. A segélynek csak a veszély és szükség adja meg jelentőségét s becsét; azért a legnagyobb segély csak az utolsó pillanatban érkezik. Ki tudja, mit hoz neked a posta az utolsó pillanatban!

GRANVILLE. Tudom már! Hogy ma oly szokatlanul késő estig marad el, rám nézve vészes előjel.

ADÉL. Én semmi szokatlant nem látok ebben. Hisz még teljesen nem múlt el azon óra, melyben leveleidet rendesen el szoktad hozatni. Csak feszült aggodalmad nyújtja ily hosszúra az időt a várakozás kínpadján.

GRANVILLE. Igazad van - előttem minden perc örökkévalóságnak látszik; - ó, bárcsak a többire nézve is igazad volna!

ADÉL. *enyelgve.* Fogadjunk hát.

Szolga jó levelekkel.

GRANVILLE. *elébe rohan.* Valahára!

ADÉL. Látod, alig szólunk róla, máris itt van.

GRANVILLE. *színlelt nyugalommal, mosolygva.* Mint a farkas a mesében - ó, bár sejtelmem is csak mese volna! *A leveleket nézvén.* Már csaknem fél százada, hogy leveleket kapok, de sohasem nyúltam azokhoz oly nehéz kézzel, s alig merem piros szájukat kinyitni. *Az egyik levélre mutat.* Ez az! Mely sorsomat magába zárja, vihart vagy nyugalmat, vészes szirtet vagy biztos kikötőt. A segélytelenség tengerén hanyatott szerencsétlen előtt minden lepecsételt levél úgy tűnik fel, miként fehér galamb, mely olajágot hord szájában - de mihelyt piros orrát kinyitjuk, sokszor csak fekete hollóvonásokat lelünk ott. Vidd szobámba. *Szolga el.* Reméljük a legjobbat. De érzem, hogy legelőször életemben nyugalmas készülésre van szükségem. Nem-soká ismét nálad leszek. *Az ajtó küszöbén az őt követő Adél felé fordulván.* Kérlek, hagyj magamra! Tudod, hogy e küszöb választja el tőled a kereskedőt, s én még most kereskedő vagyok. *El.*

HARMADIK JELENET

ADÉL

egyedül. Még ingadozás közben is ily szilárd! - Mi leend ennek vége? Vigaszt akarék neki nyújtani, s magam sem remélek már. Ha ő kételkedik s aggódik, mi remény maradhatna fenn számomra? Így még soha nem láttam őt. Ha erős lelke meg lőn törve, mely tölgyként erősen és szilárdul áll, villám által kelle sújtatnia. De ha e villám még nem csapott le; akkor, ó, Isten! Hárítsd el a vészt ősz fejről, habár saját szívembe kellene ütköznie. Még nem hallok semmi neszt! Ez nem kedvező jel - nem tűrhetem tovább ezen bizonytalanságot. Én neje vagyok, s engem részesítnie kell mind-
abban, mi övé: gondjaiban s szerencsétlenségében. *Az ajtó felé megy, de rögtön megállapodik.* Nem szabad! Tilos előlem a be-
menet, miként rossz lény titkaihoz. *Előre lép.* Ó, ég! máris a lelki nyugalom biztos révpartjában szelíd hullámokon ringatózni s álmodozni véltem, de villámaid itt is érhetnek. - Még egyetlen hang sem! Ó, Istenem! Azt monda ő mindig, hogy jobban szeretné a halált, mintsem háza bukását megélné. Ha tán - *midőn az ajtó felé akar rohanni, belép.*

NEGYEDIK JELENET

Granville, Adél.

GRANVILLE

fagyos nyugalommal. Végy erőt, mindennek vége. *Szünet.* Előre mondtam: meg kell buknom. *Székre dől.*

ADÉL.

Miként történhetett ez?

GRANVILLE.

Egy régi barátom, kire egész reményem alapult, rövid idő alatt ki-
nyilatkoztatta, hogy az utóbbi zendülésnél fogva több kereskedelmi ház bukása által tetemesen szenvedett, s hogy irántami tartozását mostan lerónia nem lehet; ő csak néhány hónapra terjedő határidőt kért, hozzátevéen azt is, hogy ha szorongatnám, okvetlenül meg kellend buknia. Mit tehettem? Ama férfi húsz év óta hű kereskedői barátom - becsületes szíve, számos családja van; - a gyalázatot s börtönt szintoly kevéssé bírta volna túlélni, mint én magam; és én nagyon is mélyen érzem, mennyire kímélendő az ily férfi. Házának bukása a gyalázat porával fedi őt, az enyém pedig ezáltal alig könnyebbült volt egy fővényszemmel. Újra tehát ama tetemes öszvegnek csak felét kértem, hogy holnap irigy hitelezőim közül legalább a legszorongatóbbakat elégíthetném ki. Hiába! Levelében azt válaszolá, hogy ezt sem teheti. Így tehát egymagamnak meg kell buknom. Mit használ nekem később a világ minden aránya, hogyha egyszer becsületem oda, s a kereskedő homlokára szégyenbélyeg van ütve!

ADÉL.

Ha csak kereskedői becsületed megmentésével gondolsz, nyugodt lehetsz, mert -

GRANVILLE

felpattan. Asszony! Azt hiszed-e, hogy Peru minden kincseiért jajgatni tudnék? Én megvetem a pénzt, noha tudom, hogy ez aranyhíd, mely a nyugalom s élvezek viruló partjához viszen, ha az ínség rohanó árjával megküzdeni vagy elsüllyedni nem akarunk. De midőn e fényes hídon lépdegélek, lábaimmal taposom ennek aranyát; azért kevésre becsülöm, miként az ételt, mellyel élek, nemhogy élvezzem, hanem mivel az élet fenntartására szükséges. S azon kereskedő, ki kevésre nem becsüli a pénzt, melyet úgyis csak azért fogad el, hogy ismét másnak adja - aki az aranypénzeket nem veti meg játékpénzek gyanánt, az a pénzt csak a pénzért szereti - az nem valódi kereskedő - az fukar uzsorás, és ilyen, Adél, ilyen nem vagyok.

ADÉL.

Bocsáss meg, kedves barátom! S ha magával a nyereséggel nem gondolsz, továbbá ne is gyötörd magadat - hagyj fel ezen veszélyes szerencsejátékkal - vagy ha elvesztéd, viseld el egykedvűen a veszteséget.

GRANVILLE.

Nem tudod te, mit mondasz! Meglátszik rajtad, hogy régi nemes-család ivadéka vagy, kik helyzetünket rendesen csak az árnyoldalról nézik és ismerik, azok előtt a kereskedő természetesen nyereszkedő szerencsejátékosnak tűnik fel. De oly kereskedő, ki, mint én, annyi évig a polgári élet nagy hajtókerekét mozdítani segített, csak élte fogytával hagyja el; mert mi vagyunk mindennek közvetítői - álladalmak s társadalmak, had és béke, művészet s mesterség - semmi nem állhat fenn nálunk nélkül; - a kereskedelmi üzlet híjával polgári társadalom sem létezhetnék - az emberek csak vad vadászok vagy durva pásztorok volnának. Kereskedők valának az elsők, kik hitet s tudományt terjesztének, s a valódi kereskedő büszkélkedik helyzetében. Mi élvezzük a legnagyobb szabadságot, noha egész életünk komoly ügyek nagy vásárhete; s így élvezzük egyzersmind nemességednek álarcosi szabadságát, melynek egész élete vidám enyelgéssel telt álarcos vigalom. Szabadon kerülgetjük a földet, s gyűjtünk, hogy osztogassunk, mint a kút kereke, mely az egyik vedret kiönti, míg a másikkal újra merít, hogy újra kiöntsön. Miénk csak azon lánc marad, mely a tengelyt körülfüzi; ha ez elszakad, hanyatlásnak indul ügyünk és becsületünk.

ADÉL.

Lásd, kedves Granville, mily keménnyé tőn téged balsorsod irányomban, valamint magad iránt is - és szintoly igazságtalanná a világ ellenében, mely téged a legjótévőbb s legbecsületesebb kereskedőnek ismer és becsül. Hírneved szilárdul áll, mint kőszikla, irigyeid rágalmazásai tajtékozva ütköznek belé, de becsületedet nem képesek megrendíteni. S ha szinte meg kellene buknod, a világ szánna téged, de nem kárhozzatna.

GRANVILLE.

Te nem ismered a világot, vagy pedig csak könyvekből ismered, hol az oly bájolólag magasztosabban van festve, hogy a valódi világ hozzá emelkedjék. De a világ, amiként itt künn van, s aminő mindenütt és mindenkor volt, csak a gazdagot s nagyot becsüli; - minél fentebb áll - ha szinte csalárdság és ámítás szemfényvesztési szín-

padán; - annál nagyobb tisztelettel fordul feléje minden szem - de a bukott nagyok- s gazdagoktól - habár ártatlanok volnának, mint az áldozatbárány - megvetéssel fordul el minden tekintet, vagy legalább sajnálattal, s ez mi egyéb a megvetés egyik neménél gyöngédebb lélekben?

ADÉL. Nem, Granville! A szájalom sohasem becsstelenít, mert annak elismertetését tanúsítja, hogy méltatlan, meg nem érdemlett szégyent s nyomort tűrünk.

GRANVILLE. Csak a becsstelen bírja elviselni a szégyent s becsstelenítést - mert a becsület fényes bár, de nehéz aranykeresztjét valósággal sohasem viselte - legfölebb csak színre, jól tudván, hogy rövid időn gyalázatos úton nyert aranyának becse a világ becsületét is megszerzendí számára. De a becsületos férfi, legyen az kereskedő vagy nemes, inkább tűri egész életének vesztését, mint bár egyetlen napig, becsületének vesztét; s ha a közvélemény jegyzőkönyvében ama gyalázatos ámitók rovatába kellene iktattatnom, kik a gondos polgárok bizalmával visszaéltek, a polgárok verejtékében s árvák vérében fürödvén: inkább - halálba!

ADÉL. Add el tehát házadat s mindent, mivel bírsz - mindent, mit nekem ajándékozál, így szegény leszesz, de tisztelt, sőt annál nagyobb tiszteltetésben fogsz részesülni.

GRANVILLE. Mindez nem elegendő, s ha szinte az volna, elkerülném ugyan a börtönt, de nem a szégyent s gyalázatot; elleneim gúnya s rágalmazása nyomorúságomban is követne. Házam egy századnál tovább szilárdul s köztisztletben állott, régi tölgyként. Rendos szorgalom és feláldozó munkásság által a közbizalom s tisztelt ősatyámtól örökség gyanánt szálla reám, s az ily három ő ritkább és többet ér tizenhat őstöknel. Házam buktával ledől nemzetségem fája, gyümölcsei és gyökere - életem és becsületem.

ADÉL. Ó, tehát adj oda mindent, és mentsd meg becsületedet és szabadságodat, amennyire lehet - éppen a régi tölgyet csak csupjától s nem gyökerétől foszthatja meg a vihar, s nemsokára ismét büszkén emeli fel tetőjét, s ha a világ még akkor is kigúnyolja, hol van bölcsességed, mely éppen szégyen és ínség közben legfényesebben szokott ragyogni? Hol volna tiszta szerelmem, mely miként sokszor hízelgél nekem, mindenedet pótolni bírná? Igen, csak most lennék képes hálás szerelmem őszinteségét tanúsítani, s ha mindnyájan megvetnének, én tisztelni, szeretni foglak. Én fiatal vagyok, érted dolgozni bírok és akarok is. Csak most adok hálát *rendemnek* - mert oly sokban oktatást nyertem, mely díszemként szolgálna; de én iparkodásom tavaszi virágival őszi estéidet akarom ékesíteni. Neked ismét derültté, boldoggá kell lenned, s veled együtt én is az leszek.

GRANVILLE. Jó Adéloom! Tehát valóban hiheted, hogy én derült lehetnék, ha kedves gyöngéd kezedet, mely egyedül csókoltatásra van alkotva *Adél kezét megcsókolja*, munkától vérzeni látnám? Ó, nem, szere-

tett barátném! Én öregember vagyok, s érzem, hogy ily mély bukás után többé nem bírnék oly vidorul felkelni, mint a fiatal tengerész, ki e percben leesvén, a jövőben ismét felmászik az árbocfára, s a hajó virágában ringatózván, énekelve szívja a nap sugarait. Nem, ezt többé nem bírnám! Én mint férfi, folytonos munkásság közepette sokkal inkább vénültem, mintsem fiatal pelikánként kedves, gyöngéd nőm vérre sebzett kebléből színam táplálatomat.

ADÉL, Ha szeretsz, ezt teheted. Vagy mi egyebet akarnál tenni? Istenem, mi marad fenn számomra, ha téged is elvesztenélek!

GRANVILLE. Igen, te vagy galambom, olajágot tartván ajkaid közt. Ó, Istenem! Tartsd meg számomra e kincset - akkor reám nézve nincs szegénység, nincs ínség. Csak a szégyent, ó, Istenem! Csak a szégyent hárítsd el fejemtől, s vedd érte mindenemet.

ADÉL. Tehát már semmi reményed sincs? Semmi mentség? Fontold meg jól - én meg nem foghatom. Előttem úgy rémlik, mintha megbuknod nem lehetne. Mondd: valóban már legcsekélyebb reményed sincsen?

GRANVILLE *gondolkozva.* Hm! Ma reggel még nagy reményem volt! Ó, e remény szép volt, mint a tavasz fényes napja, nemcsak ragyogó arany, hanem örvendetes meglepetés hajnalával is szürkülő várakozásomat felderíteni ígérkezvén; de e nap lehunyásával reményem is lehuny, s az éj öléből nem kel számomra napfény.

ADÉL. De tán szende holdvilág. Mondd: mi vala reményed? - a sötétségben még a legkisebb sugár is derűt okoz.

GRANVILLE. Meghalt barátomnak egy fia él - ő gazdag, előkelő nemes, öelötte minden forrás nyitva áll megmentésemre. Ő ugyanaz, ki mint gyermek lappangva élt házamban, kit több évig neveltem, miután atyjának a zendülés kitörésekor meg kelle futamodnia. Ő atyaként, atyja pedig testvérként szeretett engem. Kölcsönös szerencsétlenség megismertetett hajdan egymással - kölcsönös segély és háladatosság még inkább szilárdíták frigyünket. Büszkeségem mégis soká szegült ellene, hogy fia háladatosságát mentségemre szólítsam. Így álszégyen s valódi gyalázat közt ingadoztam; végre midőn a nekem adós kereskedelmi házak mind megbuktak, levelet intézék hozzá - eleibe terjesztém kétségbeesett helyzetemet, és -

ADÉL. *feszülten.* És? -

GRANVILLE. Választ sem nyertem!

ADÉL. Még választ sem?!

GRANVILLE. Ma reggelig reményt táplálék még. Azt gondolám, maga meg fogna lepni, szokása szerint; mert szíve jó s nemes - barátom fiára teljesen méltó. De mit nem képesek tenni a nagyvilág örömei, miknek közepette a legnemesb, leggyöngédebb virágok leghamarább elhervadnak! Ő előkelő nemes - tán szégyenli, hogy ő, miként atyja, annyi hállával tartozik az egyszerű kalmárnak. Az ily álszégyen a főne-

mességet, még a valódiilag nemest is, sokszor igazságtalanná teszi irányunkban, s így önmaguk iránt is.

ADÉL.

Talán eljő még!

GRANVILLE

komoran. Már nem jó el, vagy pedig igen későn jó. Ezen embereknek, kik a kényelem aranyhímzetű bársonypárnáin születtek s neveltettek, fogalmuk sincs a kereskedő eldöntő pontosságáról, kinek becsülete sokszor egyetlen vészes naptól függ; ha egyszer megfertőztetett, többé vér által sem tisztítható meg.

ADÉL.

Tudtadra adták-e már, hogy távolléted alatt egy idegen keresett meg?

GRANVILLE

gyorsan szavába vág. Idegen?! - Minő volt külseje? Fiatal, szép, nemes? - Istenem! Ez ő! Irgalmas ég, ha ő volna ez! Mondd meg, minő volt külseje?

ADÉL.

Én magam nem látám. Midőn tudtára adták, hogy nem vagy honn, gyorsan távozott, s azt mondá, hogy még ma minden biztonnyal ismét eljő.

GRANVILLE.

Minden biztonnyal - még ma? Igen, ez ő! El most, el! -

ADÉL.

Hová sietsz? Így nem bocsátlak el - az éj már ránk érkezett, s te nagyon fel vagy háborodva.

GRANVILLE.

Bocsáss csak! Minden emberemet kiküldöm őt felkeresni, tüstént ide kell jönie - ő az! *Elrohan.*

ÖTÖDIK JELENET

Adél egyedül.

ADÉL.

Minden ismét felderül, s a derű újra honoland nálunk. De ha ez is ámitás volna! Ha a barát nem hozná a remélt segílyt, vagy ha az idegen másik volna, ki pénzt követel, helyett, hogy hozna: akkor, ah, akkor ború támadna ismét. Felszállni látom - e férj el nem bírja, s én ismét egyedül fogok állani, elhagyatva, vigasz és támasz nélkül - egyedül leszek pusztá emlékezetemmel, koporsóba zárt szenvedések feltámadt lelkeivel. *Az ablakhoz támaszkodik.* Sötét éj lesz nemsoká - félek, hogy ez majd visszatartóztatja az idegent. - Istenem, mi ez? *Remegve elfut az ablaktól.* Ez ő volt - igen, ő volt! Vagy tán csak az alkony ámitó csalképe teremtménye, aggályos emlékezésem rémalakja? - S ha ő volna, mitől kell remegnem ezen valódi csalkép, ezen leálarcozott színeskedő irányában? Hisz oltalmazóm van. - De mégis oly szorultnak érzem magamat. Ah, Granville! - Ha legalább ő mindent tudna, nyugodt lehetnék - de értesíteni fogom őt mindenről - sosem akarta meghallgatni vallo-másomat - de most mindent meg kell tudnia.

HATODIK JELENET

Granville, Adél.

GRANVILLE.

Ő az! Érzem, hogy ő! Szívem dobbanása örömharangként üdvözli őt. Miképp is lehetne kételkednem, hogy ő meg fog menteni? Örülj, Adél! Ezentúl mindig derültnek fogsz látni oldalad mellett, miként gyermek anyja keblén! Ó, Istenem! Tehát fergetegnek mindenkor háborítnia kell a csendet, hogy a derültség tiszta légét szívhassuk? Örülj, ó, örülj, hisz csak téged, angyalom, csak téged akarlak derültnek, s becsületedet tisztának látni. *Adél homlokát megcsókolja.* De mi bajod? - te halványulsz, remegsz; mi lelt? Úgy látszik, mintha rémülésem reád szállt volna - talán az én rossz szellemem ijesztett meg annyira?

ADÉL.

Az én rossz szellemem.

GRANVILLE.

Hogyan? Kicsoda? Ül le, te tántorogsz?! Mondd, mi történt rajtad?

ADÉL

bágyadt hangon. Ül mellém; most mindent meg fogsz tudni. Láttam őt, életem gonosz szellemét, ki gonoszra akart csábítani.

GRANVILLE.

Sejtem már: te ismét első szerelmedről akarsz nekem szólni.

ADÉL.

Igen, s ma meg kell hallgatnod. Benső jósszózat azt sugallja, hogy most mindent ki kell vallanom. Hallgass meg. - Oly dolgok történhetnének - ő eljőhetne, mert ő ravasz és gonosz.

GRANVILLE.

Hadd jöjjön, akárki vagy akármi - minket nem bánthatand. Irántadi bizalmam szilárd, s ezt meg nem rendítheti senki, még tenmagad sem.

ADÉL.

De én titkom szorongását többé el nem bírom, s a nőnek férje ellenében mit sem szabad titkolnia. - Kell tehát -

GRANVILLE.

Tudod, kedves angyalom, hogy most magam is szorongatva vagyok. Hadd ezt holnap estére, csak ma ne -

ADÉL.

Éppen ma! Hitetlenséged aggodalma reám is ragadt. Tehát éppen nem érdekel téged annak megtudása, mennyiben vagyok vétkes? - Te, miként minden férfi, önző vagy - míg egyedül tenbecsületeddel gondolsz: nőd becsülete iránt egészen közömbös vagy.

GRANVILLE.

indulatosan. Ki mondja ezt? Látom, hogy te is kemény bírsz lenni, igen kemény - de csak ma ne vitázzunk. Lásd, én éppen hajdani szerelmi viszonyod iránti közömbösségem által véltem ártatlanságodbani bizalmam legerősb tanúságát adhatni. És őszintén szólva, mi, férfiak mindannyian többé-kevésbé szerelemfáltók vagyunk, főképp mi, öregek, fiatalabbak irányában. Én meg nem ijednék ugyan kísértetektől, ha szinte látnám; de mégis jobban szeretem, ha nem látom; és a nő régi szerelmese a férjre nézve mindenkor kísértet, mely ingerli s ijeszti. - Te egyik boldogtalan ifjúkori barátom leánya valál, s anyád boldogtalan árvaként bízta téged reám - mi kellett ennél egyéb, hogy ártatlanságod egét megismerjem, s benned

bízzam? - Azért sohsem vala szükségem arra, hogy mentegetőzsedet meghallgassam. De most becsületérzésem szent ajtaján kopogtál, s én kinyitom előtted - szólj!

ADÉL.

Ó, ne indulatoskodjál, örömet halogatom vallomásomat, míg barátod ismét távozott.

GRANVILLE.

Nem! Űzd el inkább unalmamat, míg eljő - kérlek, beszéld el gonosz szellemed történetét.

ADÉL.

Te meg akarod hallgatni - legyen! Tudod, hogy boldogtalan atyám reám és szegény anyámra egyebet nem hagyott fényes neve- és fényes ínségénél. Anyám még a szegénység közepette is fenntartá büszkeségét, ő nem akart kezem munkájából élni, azért egyik barátnéjához költözködött, míg engem más barátné, előkelő asszonyság betegeskedő leánya mellé társalgónőnek fogadott; - nem sokkal ezután fürdőhelyre utazánk. Búskomolyságomban észre sem vettem, miként s miért tolongott hozzám az ifjak serege; - de egy napon minden világos lett előttem, mert őt látám meg, őt, ki napistenként tűnt fel, egész létemet derítve, gyöngye szememet elvakítva. - Ó, miért ültete a természet ily ritka fajú teremtménybe oly egészen elfajult szívet, hogy égi kegyesség színével ártatlan s tapasztalatlan szívet ördögi módon körülhálózson! Ez ifjúban valósulva látám eszményemet. Ó, én vétkeztem, mert imádtam őt - ő oly gyöngéd volt, csupa feláldozás, csupa ígész szerelem. Úgy ragadt meg engem, miként a sas a galambot, hogy a nap felé röpködjön. Ah, az üdv tiszta mennyében csak azért szállunk fel oly magasra, hogy annál mélyebbre zuhanjunk a nyomor tátongó örvényébe. Ő rábeszélte, hogy vele szökjem, ha - mint mondá - úrnőm nem engedné, hogy titkon házasságra lépjek vele - hogy ez nyilvánosan történnék, családi viszonyai meg nem engedék. Ah, én bíztam benne, mert az ő kívánságánál más akaratom nem volt. Mi Párizsba szöktünk. Itt minden fénnel körözött engem - de szerelme még most is tisztának és őszintének látszott; - azt mondá, csak némileg előkészíteni akarná rokonait, s engem azután megegyezésükkel vagy anélkül nőül venni. De egy nap nem jött hozzám - aggódni kezdtem, s hogy aggályomat eltávolítsam, a közel egyházba mentem szerencsémre! Ó, keserű szerencse! Az egyházban egy grófnővel egybekelését hirdették éppen - csak e szent hely bírta velem elhíttetni álnokságát. Mély ború fátyolozá körül szememet; csak azon egyet látám tisztán, hogy ő nem akart nejévé tenni, hanem - ó, Istenem! Istenem! *képét eltakarja*. Nem tudom, miképp juték haza - mit írtam neki - miképp hagytam el; mert csak anyám halálos ágyán ébredék fel - a bűt őt megölte!

GRANVILLE.

Térj magadhoz, édesem! Az Isten kísértetbe vitt, hogy annál tisztábban felmagasztalhasson. Igen, angyalom, te sokat szenvedtél, de szerencsédre s az enyémre is; - most ismered a csábítás gyöngy-sorát, melyet oly sokszor hurokként vetnek az ártatlanság szép nyakába, s mely végre könnyekké olvad el. De most légy derült, mert tisztább vagy, mint azelőtt - azon erény, mely kísértésen még

nem esett keresztül, csak szunnyadozó gyermek, melyről nem tudhatni, vajon fölébredtek-e mosolyogni fog-e, vagy sírni.

ADÉL.

Igen, ily derűtlen tűntél fel előtttem lelkem zord alkonyában, nem miként ama csillogó tavaszi nap, melyet vihar szokott követni, hanem mint nyájas esthajnal - tikkasztó nap lehunyásával a jövő derült reggelt hirdetve. Te felmagasztalsz, kiengesztelsz ismét enmagammal és a világgal; nálad nélkül szegény szolgálóvá vagy nyomorult koldusnővé, vagy tán ennél is aljasabbá süllyedtem volna.

GRANVILLE.

Csak szólj tovább; a te ajkaidról örömet hallom magamat dicséretetni. Örömet hallottam, hogy jót tettem irántad - mert *mosolyogva* lásd! Én a szerelemben is kereskedő vagyok, s mindig számolgatám, mennyit nyertem általad - de hogy te is nyertél énáltalam, arra csakugyan nem gondoltam soha, és nem is hittem volna, bár a mennyet szeretném neked adhatni.

ADÉL.

Ó, te ezt már megadtad, mert bukástól mentettél meg, gonosz szellemem elől elrejtettél, s már ez is elegendő volna, hogy keblemben hálás szerelmet ébresszen irántad.

GRANVILLE.

De mi neve gonosz szellemednek?

ADÉL.

Hogyan? Tehát még nem nevezém meg őt?

GRANVILLE.

Nem bizony! Csak mondd meg, kicsoda és hol van? Talán itt láttad városunkban?

ADÉL.

Még nem láttam azóta; csak egy negyedóra előtt úgy látszott, mintha -

GRANVILLE.

Mondd meg nevét! Ösmerni akarom őt - vagy tán elhallgatni kívánád nevét?

ADÉL.

Nem, nem! Meg akarom mondani; ő -

HETEDIK JELENET

Előbbieket, Bárót.

GRANVILLE

felkiált. Báró Mirmont!

A báró Adél utolsó szavainál belépett, s Granville felé akar sietni - de Adélt megpillantva, mintegy leláncoltan megáll, ki Granville felkiáltására gyorsan hátrafordul, és a bárót látván, tompa kiáltással a pamlagra hanyatlik vissza. Ezalatt Granville a báró nyakába borul.

GRANVILLE.

Igen, ő az! Arthur, védangyalom! -

A függöny lefordul.

MÁSODIK FELVONÁS

ELSŐ JELENET

Granville, Adél, Arthur.

A színpad közepén terített asztal mellett ülnek.

GRANVILLE. Ti ketten még egyetlen szót sem váltottatok egymással, s még egyetlen falatot sem ettetek; hát igyatok legalább az én egészségemre! De nem! Azt holnapra hagyjuk, míg ügyeim rendben lesznek: akkor csakugyan vígan fogjuk ünnepelni születésem napját. Most pedig igyunk kedves Arthurom egészségére - báró, tehát mi *te* vagyunk egymással.

ARTHUR. Mindenkorra!

GRANVILLE. Tehát megmentőm éljen! Nos, Adél, megmentőm egészségére csak iszol, ki ezenkívül vendégem és még azonfelül fogadott fiam s így - hahaha! A te fiad is, hallod? Adél!

ADÉL. *szórakozottan elviszi a poharat.* Hallom! -

GRANVILLE. Tehát éljen! Háromszor éljen. *Isznak, miután Granville először Arthurral, azután pedig Adéllal felköszöntött.* De bizony mellettek ki nem állom tovább - nekem folyvást beszélnem kell, s ti olyan keserű képet öltök, mint csalatkozott örökösök a halotti tornál *felkel*, míg én csupa örömtől ugrándozni szeretnék, mint szomjas tengerész, ki erős vihar után kikötőt érve, kis mámort takarított meg magának. Igen, csak láttál volna egy órával ezelőtt - életem bármi viharai közben nem éreztem ily szorultságot. De félre most a sötét képekkel! Te megmentél, azért csak derült képeket láttatok veled, mikre te magad hoztad el a festéket. Igen, te százszorosan fizetéd meg azt, mit magad s atyád javára tettem - a kamatok meghaladják már a tőkét, s ha tudnád, mi boldoggá s vidámmá tevél engemet: szíved szintúgy szökellne fel örömében, mint az enyém. Ó, tudnák bár az emberek, mily jólesik a jótét nemcsak annak, ki veszi, hanem annak is, ki adja: akkor a jóltevés boldogító élvezetét többre becsülnék bódító dőzsöléseiknél, miket csak undor szokott követni, míg a jótétemény tiszta utóíze sokszor éltünk fogytaig sem vész el. De csak az, ki maga is boldogtalan volt, kit gondok sújtának s aki a jótét szükségét érezte, csak az tud szenvedni a szenvedőkkel s gyámolítani a gyámoltalanokat - azért a szerencsétlenség sokszor valódi szerencse az emberekre nézve.

ARTHUR. *Adélra pillantva.* Ó - igen!

GRANVILLE. Így a szerencsétlenség oltókése is korán nemesített nélkülözés s tapasztalat által. De minő színben vagy! Csak most látom, hogy különben oly virágzó arcod beesett, s különben oly szikrázó szemed mily bágyadt.

ARTHUR. Hisz mondtam már, hogy fél évig beteg valék.

GRANVILLE. Szegény fiú! Kórágypól felkeltél, s éjjel-nappal utaztál, hogy régi barátodnak segítyt hozz! *Megöleli.* Nos, édes nőm, csókold meg te is - tedd kedvemért.

ADÉL. Granville!

GRANVILLE. No hisz majd jobban fogtok megismerkedni egymással és egymást meg is kedvelni; jól ismerem én mindkettőtöket. De most távoznom kell. *Adélhez.* Mulattasd jól kedves vendégemet - ő különben is mindig félénk és tartózkodó volt nő, főképp szép nő társaságában. *Arthurhoz.* Hiszen még meg sem nézted szép kis nőmet; ő nem mindig oly halovány és komor, ó, ő derült és virágzó, mint a tavaszi róza - csak az én szerencsétlenségem ijesztette meg annyira, és azután valami gonosz szellem, kiről az imént beszélt nekem. - *Arthurhoz.* Nálad van-e azon összeg?

ARTHUR *tárcáját odanyújtja.* Itt van!

GRANVILLE. Kereskedői szívem előbb nem tud egészen derülni, míg az arany napfénye vagy ennek helyében a bankjegyek holdvilága nem sugárzik belé. - No, holnap majd lesz örömed, ha látod, mint fognak megilletődni elleneim, kik máris azt remélik, hogy bukott házam omladékival a magukét szaporítani fogják. Hah, hah! Csak diadal-maskodjatok. *Mentében.* Fennáll még Granville háza. *El szobájába.*

MÁSODIK JELENET

Adél, Arthur.

ARTHUR. *szünet után.* Adél! - Tehát így kell ismét találkozoznunk! - Adél!

ADÉL. Báró úr!

ARTHUR. Báró úr? Ó, istenem, tehát arra kelle jutnunk, ó, Adél! Mondd meg, mit vétettem ellened, hogy ekként bántál velem?

ADÉL. S ezt ön kérdi még? De minek most a szemrehányás?

ARTHUR. Igen, minek a szemrehányás most, amidőn már szemrehányásra sem vagyok méltó.

ADÉL. Báró úr, ön feledí, hogy barátja és - ki kell mondanom - jótevője nejéhez szól.

ARTHUR. *keserű gúnnyal.* Igen, az öreg, gazdag kereskedő fiatal, szép nejével. Tehát ezen díjért hagyta el engem? Gazdagsága mi olyással kínálhatá hiúságotat, mit én is megadni képes nem lettem volna? Több fénnel vettelek körül, mint amennyit óhajítani látszottál. A föld minden pompájával ékesítettelek volna, mint tisztes szentegyház oltárát: s mégis azt hívé, hogy tiszta szerelmem aranya neked korona leend és szilárd szívem hűsége - vágyaid bibortrónusa. Ó,

én esztelen, ki oly állhatatosnak hívém gyöngé, hiú nő szerelmét, ki csak az engem környező fényt szerette, de nem enmagamat.

ADÉL.

Ó, én esztelen, ki oly állhatatosnak hívém durva, kéjsóvár férfi szerelmét, ki csak kecséimet szerette, de nem enmagamat.

ARTHUR.

Tégedet - egyedül tenmagadat szerettelek; nem kecséid bíbororcáit, hanem angyali lényed, lelki bájad legbensőbb velejét kerestem, mely az erény kemény héjában rejleni látszott, mely azonban csak élted keservét foglalá magába. Valóm leggyöngédebb érzelmivel, lelkem legtisztább vágyaival karoltalak át téged - éteri képedet, mely kék gőzként párologott el, csak szürke ködöt hagyván hátra; mint angyal, mint szeráf tűntél fel elvakított szemem előtt. Ó, mi férfiak! Vakokká teszen a szerelem, midőn a képzelet színdús napfénye a női tökély sugárzó eszményét varázsolja előnkbe, mely azonban csak képzeletünkben létezik, míg az testi bájaitok hiú tükrében megpillantani hisszük. S ti, csillogó víznapok (lidércek) az akarat annyi hatalmával sem bírtok, sem az erény annyi erejével, hogy benneteket ezen álszínben s minket ezen álhitben soká megtarthatnátok. Könnyelműség szerelmetek ringó bölcsője - könnyelműség azon virágkoszorúza sír, melybe vakon dőltök, boldogságunkat is magatokkal ragadva.

ADÉL.

Ó, ti - de minek mindez? Báró úr! Ha ön azért jött ide, hogy engem sértsen, mert kéjvágya elől megmenekültem - jó! Szorongatott férjem kímélése tekintetéből ezt is eltűrhetem! De ha ön azért jött, hogy bűnszávaival újra csalogasson s újra megcsaljon: akkor engem kötelességem és becsületem szentsége által minden bűvszer ellen felkészülve talál. Azon szív, mely igazán szeret, csak egyszer bír szeretni, s csak egyszer megcsalatni.

ARTHUR.

Ó, hogy ezen igazságot tudod, s mégsem érzéd soha! Te tudod, minő végtelenül boldogtalanára teszi az ily ámtás az igazán szerető szívet, s mégis ily csekély áron bírád ezt megtörni! Ó, nők! Ha tudnátok, mi boldogokká vagy boldogtalanokká bírtok minket tenni - ha szerelemmel nem, de legalább szánakozással viseltetnétek irántunk. Miként az ég galambja bújtál keblemben, s a szerelem rózsaszínű orrát hívő szívembe fúrtad - azután pedig elrepdestél, mint vérsóvár varjú. Mert lehetséges-e, hogy két rohanó ár egygyűljön, s ismét elválják egymástól? Lehetséges-e, hogy két láng együtt ég, anélkül, hogy eggyé legyen? Nem, ez lehetetlen! De te csak a szélvész valál, ki szerelmem tüzét felszította, hogy életem folyamát kiszárassza.

ADÉL.

Hah, képmutató!

ARTHUR.

Képmutató? - Nézd, mivé tevéd a képmutatót! Tekints tiszta szerelmem elhamvadt templomára, melyben istennőként tiszteltetél, imádtatál! Nézd omladékot azon férfinak, ki a földteke minden fényét aranylabdaként rakta volna lábaidhoz; ki tisztségek s méltóságok csillámja után csak azért vágyott, hogy téged ékesíthessen

vele. Nézd a törékeny csontokat parázssá vált ifjúkori erőm hamu-tömegében. Adél, mindezt te tevéd! -

ADÉL. Vagy ön galád kéjelgései, melyeknek bűnposványába engem is kívánt ön süllyeszteni.

ARTHUR. Istenem! Ezt nekem mondod! Te mondod, kinek szeme előtt lelkem legtitkosb fátyolát is föllebentém. De hiába burkolódzol a tettetés aranyhímezte fátyolába, hiába rejtet vétked öntudatát a szemrehányások redői közé. Én bűn posványába akarlak süllyeszteni? Mikor? Ó, mondd, mikor adtam a legcsekélyebb erkölcstelen tett által a kéjvágy legparányibb jelét - mikor zavartam ártatlanságodat egyetlen tisztátlan lehelet által? Mikor gerjesztém fel gyanúdat a kéj egyetlen gondolatja által? Vagy a tettetés képes volt-e valaha a bűn szeplős arcát oly ügyesen szép álarc alá rejteni, hogy az erény természetes arcának látszott?! De igen, a tettetés erre is képes, mert szép álarcod alatt istennői képmását, sőt hasonképét láttam, s imádtalak, - boldog valék, ha remegő kezem a fátyolt érinté, ha ajkaim öltönyed szélét megcsókolhatták. Ó, álarcos ámitás bohóca valék! De most Izisz száz fátyola le van tépve arcodról, és csak hiú hús kőszobrát látom ámitott bálványozásomnak.

ADÉL. Mondja ön mindezt nejjének!

ARTHUR. Nőmnek?

ADÉL. Igen, ön nejjének, ki önt tán megcsalta, de én ön által csalattam meg. De mindez rég elmúlt! Ön saját kezével törte össze szerelme fényes serlegét, melynek tartalmától érzékeim ittasultak - a cserepeket rég temetém el szívemben - fájtak ugyan, s vért fakasztottak szívemből - de akkor az utolsó vércsepp is folyt ki, mely önért forrt. Vagy valóban hiheti-e ön, hogy mámoros szerelmem vagy az ön érzéki ittassága annyira tudna elkábítani, hogy ön vagy éppen ön nejjének rabjává aljasulnék?

ARTHUR. Adél - az én nőm! Ki mondá, hogy nekem nőm van?

ADÉL. Bármily ravaszul rejtett ön engem a világ elől, bármily álnokul zárt el minden társalgástól - jó szellemem mégis megmentett: aggodalmam az egyházba hajtott, hol éppen ön grófnőveli egybekelését hirdeték.

ARTHUR. Irgalmas ég!

ADÉL. Igen, az ég, kit ön hiába szólít, irgalmas volt az eltévedt iránt, és gyöngye szívemnek jelt adott, hogy a bűn polipkarjai közül kiszabaduljon.

ARTHUR. Adél, Adél! Tehát ez volt? Azért hagyta el engem? Ó, boldogtalan!

ADÉL. Igen, én boldogtalan valék - tudja meg, én igen-igen boldogtalan valék - de a rossz álomból fölébredtem - az ébredés iszonyú volt, izzó fájdalomtól kísérve, miket azonban könnyeim árja eloltott, szívemet ön képe minden színétől megtisztítván.

ARTHUR. Tehát azért hagyta el engem, boldogtalan?

ADÉL. Igen - azért! Vagy tán, mint ön, utálatos! A legtisztább kebellem egy kéjenc megmérgezett mellére dőltem volna? Ó, ön félreszámolt szerelmemre nézve! Szegénységem lett volna azon verem, melybe buknom, s ön aranya a nyűg, mely által leláncoltatnom kellett; ön azt remélte, hogy szívem, miként nemem legtöbbjeéi - ha szeret - a csábítás lábai alá fognak hajolni, s inkább eltiportatná magát, mintsem onnét elszakadna. De én csak légrépét szerettem, egyetlen lehet a képpel együtt szerelmemet is elfűtta, s így elszakadni bírtam.

ARTHUR. Igen, boldogtalan! Te elszakadtál, s mindkettőnk szívét megszakasztád. Idétlen haragod ártatlan mellem felé sújtá a villámot - egyetlen leheléssel reád sújthatnám vissza, s nyugalmad törekeny sáncát ledönténém.

ADÉL. Ön hiába sújtaná le szóvillámait; - jobb lesz, ha elhagyjuk e tárgyat, báró úr!

ARTHUR. Adél - én sohasem házasodtam meg.

ADÉL. Istenem!

ARTHUR. És nem is fogok megházasodni.

ADÉL. Lehetetlen! Nem! Nem!

ARTHUR. Lehetetlen? Tehát lehetetlennek látszott előtted, hogy mégis híved maradtam, s ártatlan vagyok? Egyetlen hang sem szólalt meg szívedben szerelmem őszintesége mellett? A leghalkabb szózat sem cáfolá kebledben ama hirdetés szavait? Nem lehetett-e meg, hogy félreértéd, hogy ez csak rokonim csele volt? Semmit, semmit nem fontoltál meg, csak álnokságomat, ravaszságomat hitted - felháborodott szenvedélyed egyedül árulásomat látta? Miért futottál? Mitől tarthatál még - a bűn ereje vagy erényed gyöngeségétől? Ilyen vala tehát szerelmed, bizalmad? Néhány futékony szó véletlen leheltetése képes volt hited és meggyőződésed templomoszlókait megrendíteni, minden feláldozásomat emlékeidből kitörölni, minden reményimet s törekvésimet száraz falevelekként elfűni?

ADÉL. Ó, pokolbeli kín!

ARTHUR. Nemde, most mind világos leszen szemed előtt? Most érzed azon poklot, melyet kebelemben gyújtottál! - Te akartad élvezni velem együtt az eget, részesülni tehát poklomban.

ADÉL. Nem, nem! Ez nem lehet!

ARTHUR. Tehát még most is kétkedel, míg én soha nem kétkedém szerelmedben, még akkor sem, midőn saját kezű írásával fekete töröket döftél kétségbeeső szívembe - mert azt hívtam, hogy álnok rokonim kényszerítettek ama levél írására, s e gondolat maiglan tartá fenn életemet. Tudd meg tehát, hogy rokonim terjesztették amaz álhírt, mint utolsó kísérletet, hogy becsületérzésemet rájuk nézve kíváncsi, de rám nézve kínos szövetségre kényszerítsenek, melynek, mióta ismerlek, a legerősebb szerelem minden hatalmával

ellene szegülék. Ugyanazon napon, melyen rokonim a hirdettetést tudtomra adták, elszakadtam tőlük, s örökségemet eltaszítám - futottam ama frigytől, mely gazdagság s tisztségekkel kínált; de a fény s arany nem bírtak tántorítani, mert szerettelek. Bírásodért feláldoztam volna mindent, mivel bírtam, hogy szegénység s nyomor közepette boldog legyek oldalad mellett, mert csak téged szerettelek.

ADÉL.

Ó, kímélj - az istenért! Kímélj meg!

ARTHUR.

Így, minden láncot lerázván, hozzád rohanék, hogy kedves kebleden minden küzdelemtől kipihenjek - máris érezni véltem öleléseid legédesbikét - kinyitom szobád ajtaját, s békeangyalom helyett levélkét találok e szavakkal: „Ön többé nem fog látni.” Ezt írván, nem érezéd-e, minő mérget csepegtetél szívembe, minő sötét buba kelle lelkennek merülnie? „Ön többé nem fog látni!” Tehát éppen nem érzéd, mily boldogtalanná tettél ezáltal? Az irántami bizalom már egyetlen szikrája sem égett-e szívedben? Ó, Adél, Adél - mily boldogtalanná tettél engem!

ADÉL.

Légy irgalmas!

ARTHUR.

S te irgalmas voltál-e irántam? Hidegen taszítál a kétségbeesés örvénye felé, s még akkor is hívém szerelmedet - ártatlan labdának véltelek rokonim kezében. Lelkem minden érzelemszemével kerestelek - máris nyomodban járni hívék, midőn a reám erőszakolt menyasszony bátyjával vívnom kellett; - halálra sebeztetém, de a halál sem könyörült szenvedő szívemen. Így fél évig le valék láncolva a betegágyhoz - nem bírtam sem fölélédni, sem meghalni. A remény, téged ismét megtalálhatni, nem engedé végképp kialudni éltém szikráját. S midőn szerteszét küldött hírnökim azon tudósítással érkezének vissza, hogy gazdag, öreg kereskedővel házasságra keltél, nem hívém, hanem ezt is gondos rokonim keserű orvosságának vélém. Akkor újra elolvasám e szavakat: „Ön többé nem fog látni” - le akartam tépni sebem kötelékét, hogy sebzett szívem ezzel együtt elvérezzék - s hogy e föld pokolbeli kínjai- és csalódásainak véget vessek. Hiába, nem tudtam megválni azon gondolatától, hogy ismét meg foglak találni. Akkor vevém szerencsétlen barátom levelét; összeszedém parányi erőmet, éjjel-nappal utaztam, s téged talállak, mint nejét!

ADÉL.

Ó, bár soha meg nem találtál volna!

ARTHUR.

Ó, én nem találtalak meg! Szívem, mennyei álmaim angyalát keresém, s közönséges nőt találtam, vén, gazdag férfi hiú, könnyelmű nejét. „Ön többé nem fog látni”, csak most foghatom meg egészen szavaidat - nem fogom többé látni önt, ki engem újra békített ki az élettől, az emberekkel, a világgal és Istennel - nem fogom többé látni önt, ki a békét keblemben s enmagamat a jelen s jövő élet üdvé felé vezette volna. Ó, bár sohse környeztél volna boldogság színével - vagy ez ábrándozásból sohse kellett engem felköltened! - De én boldoggá nem lehetek - kietlen keblemben e földi rengeteg

izzó fővényét hordanom, s azt lassanként kiperegni látnom. Ó, Adél, Adél, minő nyomorulttá tettél engemet! -

ADÉL.

Ó, istenem, mi által érdemlém meg ezt?!

ARTHUR.

Könnyelműséged által. Könnyelmű vagy, mint nemedbeliek mindnyájan - de ha már könnyelműek vagytok, legalább szeressetek - legyetek szerelemből könnyelműek; mert csak szerelemre vagytok teremtve, hogy a férfi kietlen, hideg szívüregét szerelemforró tekintetek napfénye által derítsétek! S ha szerelmetek férfiát megtaláltátok, karoljátok át búvalótok minden hatalmával, s inkább engedjétek magatokat letiportatni a féktelen hő szerelem diadalszekere által, mintsem a fontolgotó ildom hideg kezétől a szende erényszínet undorító karjai közé vettetnétek. Akkor meglehet, hogy boldogtalanok lesztek, de mégsem kárhoztatva; akkor a bút fogjátok elviselni, de nem az átkot, mely sírba is követ. Rátok nézve a szerelem első s utolsó parancs; szerelem nélkül élő viaszalakok vagytok, vagy - hiú játékbábok.

ADÉL.

Arthur, hallgass meg! *Granville énekelve lép be. Adél félre.* Ó, Istenem, én boldogtalan!

HARMADIK JELENET

GRANVILLE.

Minden rendben van, jó Arthurom! - De ti úgy álltok itt, mint a két jégsark. Fennhangon beszélgetni hallottalak, s máris azt hívé, hogy kis nőmnek legalábbis harminchárom szerelmi vallomást tettél már.

ARTHUR.

Hogyan! -

GRANVILLE.

Bizony csodálkoznám, ha nem tetted, legalább gondolatban. *Gyöngéden Adélhez közelg.* Ebből már láthatod, hogy nem vagyok féltékeny, minők rendesen szoktak lenni az öreg férjek, kiknek fiatal, csinos nejök van, s ámbár házuk egész második emelete üres *Arthurhoz*, mégis az első emeletnek irodám melletti egyetlen lakatlan szobáját rendelttem számodra, hogy mindenkor egymás közelében lehessünk.

ARTHUR.

Hogyan?- itt fognék lakni?

GRANVILLE.

Hogyan? Tán a vendégfogadóban fognál lakni, amíg Marseille legszebb háza enyém?

ARTHUR.

Nem, itt nem lehet laknom.

GRANVILLE.

Ej, hát miért nem? Báró úr csak nem lett oly büszkévé, hogy most azon szobában lakni szégyenkeznék, melyben mint fiú ugrándozott körül, s melynek ablakait s tükreit rendre betörte?

ARTHUR.

Jó atyám, te balul ítélsz meg - de -

GRANVILLE.

De?! Merkurra mondom, nem fogsz egykönnyen kisiklani kezeim közül. *Adélhoz.* Szólj te, lelkem - te vagy a háziasszony! -

ADÉL. A báró úr akarna -

GRANVILLE. Itt maradni. És száz szónak is egy a vége - vadászod minden holmidat már ide hozatta, s az egész világ láttára csak nem akarsz engem így elmellőzni - vagy félnél talán? - ah-ah! most tapintottam a dolog bibéjére - te félsz, nem az én nőmtől, hanem a tiedtől -

ARTHUR. *féltre.* Már ismét nőm! *Hangosan.* Hisz én -

GRANVILLE. *féltre.* Azt hiszed tán, hogy mindezt nem tudom, mert utazásodbóli hazatérted óta nem írtál nekem? - megtudtam én mindent, mi veled történt.

ARTHUR. *meglepetve.* Mindent?! -

GRANVILLE. Ej, ki tudhatna mindent? De annyit csak kitudtam, hogy honunk egyik legszebb, leggazdagabb grófnőjével házasságra keltél.

ARTHUR. *sóhajtva.* Én soha házas nem voltam.

GRANVILLE. Nem? S ezt így sóhajtozva mondod! Csak nem volt hűtelen irántad? Lehetetlen! Azt hallottam, hogy fűlig szerelmes voltál belé. Mi gátolhatott tehát, hogy ily szép, gazdag nőt, ki a legfényesebb, legrégebbi családok egyikéből származott, el nem vettél? Arthur! Arcodban szenvedés tükröződik vissza. Arthur, szerelmed boldogtalan volt.

ARTHUR. Ó, igen, én nagyon boldogtalan vagyok.

GRANVILLE. Istenem! Mint búsítasz engem! Ó, hogy ti fiatal szívek választani nem tudtok, és sokszor valódi boldogságtokat taszítjátok el magatoktól, míg lelketek távol, elérhetetlen, sokszor méltatlan tárgy felé fordul! De mi lehetne reád nézve elérhetetlen? Arthur, tán másnak nejét szereted? Hallgatsz? Igen, akkor kétszeresen sajnálnálak - de nem, te ily bűnös hajlamra képes nem vagy!

ARTHUR. Te gyötörsz engem!

GRANVILLE. Valóban?! No, gyötörni nem akarnálak, de felderíteni. Bocsásd meg tolakodásomat - de most már sehogy sem bocsátlak el mellőlem - neked ismét derültté kell lenned. Nőm tökéletes tündér, majd téged is át fog varázsolni. Hadd múlják el előbb a végzettetjes nap - akkor majd ismét derült leszesz, nemde kedves nőm?

ADÉL. *ki már előbb a pamlagra dőlt, szórakozottan fölegyenesedik.* Mit kívánsz?

GRANVILLE. Te fáradt vagy. Menj nyugodni. Kedves vendégünk alkalmasint szinte fáradt leszen - de nekem még ma sokat kell dolgozni - hisz úgy sem tudnék aludni. Jer tehát - kedves Arthurunktól csak nem fogsz így elválni kézszorítás és csók nélkül? Nyújtsd neki legalább szokásból szép orcádat. *Mirmont kezét megragadja, s Adél felé vezeti mosolyogva.* Úgy látszik előttem, mintha két ellent kellene egymással kibékítnem. *Hirtelen elbocsátja Arthur kezét.* Hm, különös! *Felváltva tekint Arthur- s Adélra.* Adél, midőn a báró úr belépett, gonosz szellemed nevét meg akarád mondani.

ARTHUR. *félre.* Ó, pokolbeli kín!

ADÉL. *szorultan.* Tehát még nem nevezém meg őt?

GRANVILLE. Nem.

ADÉL. Tán elfelejtéd nevét.

GRANVILLE. Nem; mondd meg nevét.

ADÉL. Arthur. -

GRANVILLE. *gyorsan.* Arthur?!

ADÉL. Bellmont Arthur gróf.

GRANVILLE. Bellmont Arthur gróf? Miért nem nézesz szemem közé? Igen, ez kék egem ikercsillagzatja - tisztán ragyog. *Adél homlokát megcsókolja.* Hála istennek! A csapás csak futólag érinté mellemet! - E kö szívemet halálra sújtotta volna. *Arthurhoz.* Ismered te ezen Arthurt?

ARTHUR. *színlelt egykedvűséggel.* Ismerem. -

GRANVILLE. Ismered? Gonosz egy férfi lehet az!

ARTHUR. *hevesen.* Kicsoda? - Nem. - Ő nem az - ő...

GRANVILLE. Jól van, jól. Később - jer, kedves Adél, menj nyugodni. *Mindketten balra el.*

NEGYEDIK JELENET

ARTHUR *egyedül. Utánok néz.* Ott távozik el vele. El, el életem börtönéből, melybe csak azért hatolnak a nap sugarai, hogy aszott testemet megégessék! El innen, hol hálás barátság és hálátlan szerelem gyötörnek. El - én ez égető kínokat elviselni nem bírom. Nem lehet őt többé elámítnom! De minek is? Lelki nyugalmaát háborítani nem akarom. Őt boldoggá teszi - reám nézve elveszett. Elveszett? Igen, miként a harmatcsepp egyetlen lehelet által a zöld levélről porba hull, és szennyben elvész! Megtaláltam őt, hogy mindenkorra, örökre elveszítsem! *Fel s alá járván.* Ő nem nevezett meg, nevét eltitkolja előle - ő még most is szeret! Szeret? Hm! S mi szerelme - mi ezen szerelem? Mi a nőnek minden szerelme? Betegeskedő érzélgés, rajongó gyöngeség vagy felingerült érzékek kéjsóvár játéka, a felpezsdült vér sóvár vágyódása! Semmi egyéb! Egyiknek sincs annyi ereje, hogy a férfi szilárd képét állandóul fogadná be szívébe. Már is képemet szívében látni vélém - sőt valóban láttam - de ez csak az elfolyó vér felületén lebegett - ilyen volt szerelme. Ó, ő soha nem szeretett engem!! Soha?! Ó, mérges öntudat! Fájdalmas csalódás, mely mélyebben sebez, mint maga a veszteség. - A velünk született vágnál fogva szeretett tárgy után epedni, ez elviselhető, mert a keserű vágyódás a remény édes magvát hordja magában: de egy lényt megtalálni, ezt a szeretetteljes bizalom minden hatalmával magához karolni, és végre megcsalatni: ez lecsilla-

píthatatlan fájdalom, mely életünk minden gyökereit rágja, s csak az élettel együtt tűnik el. S ha ő nem szeret hűn s forrón, ha ő hűn s forrón szeretni képes nem volna, melyik nő bírna inkább? S nem futott-e el a szerelem napfénye elől, midőn érzelmeim minden virágai csak az ő számára illatoztak? - Nem tiporta le azokat elsiető lábaival, hogy hideg árnyban heverhessen, hol csak alacsony burján tenyész az omladékok körül? Ó szegény! Engem így feláldozni! - Percig sem habozva, lehető visszatérésem reményének helyt sem engedve - hanem gyorsan az ingadozó égi szikrát tisztességes házi gazdaság biztos tűzhelyén inkább feláldozván, mintsem a szerelem pázsitán várakozott volna. Ó, mi gyalázatos ily nő!

ÖTÖDIK JELENET

Arthur, Granville.

GRANVILLE

belép. Valóban, nem ismered gonosznak? Ő valóban -

ARTHUR.

Legjobb barátom!

GRANVILLE.

Hm! Kinek higgyek? A barátság egyébkor kevésbé elfogult szemmel lát, mint a szerelem.

ARTHUR.

Szerelem?

GRANVILLE.

S a nők azon férfit, kit szeretnek, sokkal inkább deréknek tartják, mint gonosznak.

ARTHUR.

A szenvedély felerősült szemét a legcsekélyebb szín is elvakítja.

GRANVILLE.

Akkor nem ismered Adélmom fényes szemét és tiszta lelkiismeretét. Ha csak egyszer pillantottál volna szemébe, azonnal magasztos lelke nyílt egét is láthatád, és - hogy őszintén szóljak - nőm az, ki előttem ama férfit legmegátalkodottabb gonosznak festé, kitől fél, mint élete gonosz szellemétől - kitől rémülve fut.

ARTHUR.

Ő mondá ezt? Hm! Én pedig azt mondom: ő szintoly kevésbé gonosz, mint enmagam.

GRANVILLE.

Meglehet, hogy mindkettőtöknek igaza van, s csak az ellenkező szempont, melyből kiindultok, okozza ellenkező véleményeteket. A hölgy méltán gonosznak mondja azon férfit, ki szerelmet hazudott, hogy elcsábíthassa - a ti nézeteitek szerint pedig - jól tudom - a nemesember még akkor becsületes ember, ha rosszabbat nem cselekedett annál, hogy valami szegény leányt boldogtalanná tett.

ARTHUR.

Valódi nemes ezt sohasem teszi.

GRANVILLE.

Barátod tette.

ARTHUR.

Szintoly kevésbé, mint enmagam.

GRANVILLE.

Legalább szándokában volt őt elcsábítani.

ARTHUR.

növekvő hévvel. Ez nem igaz!

GRANVILLE. Úgy vélem, jobb lesz, ha nem veszünk össze ezen kétértelmű barát miatt - hisz mi ketten is hű barátok vagyunk. De te nemesember vagy, én - kereskedő, s mi ketten is nem egy dolgot különböző szempontból néztünk, ha barátságunk köréből kitekintünk: azért tedd félre előkelő rended látcsövét, mellyel a tárgyakat majd nagyobbítva, majd kisebbítve látjátok, amint szeszélytek a kisebb vagy nagyobb üveget tartja szem elé. Én is félre akarom tenni a polgáriás szemlélés szemüvegét - ítéljünk így, mint emberek, elfogulatlan szemekkel. Mi azon ember, ki szegény, szeretett leányt ugyanakkor nőül venni ígérkezik, midőn más gazdaggal oltárhoz lép?

ARTHUR. Ha így volna, de -

GRANVILLE. Így van! Adélem szavainak többet hiszek, mint saját gondolataim- s érzéseimnek - mert ezek megzavarodhatnak, ámíthatnak, de nőm hazudni nem tud, ő meg nem csálhat engem. Ő maga vallá meg, s éppen ma, mielőtt eljövél, hogy kimondhatatlanul szerette s hogy azon férfi viszontszerelmet színlelt: hogy csak vérző szívvel szakadhatott el tőle, mert amidőn mássali egybekelését megtudá, akkor elfutott. -

ARTHUR. *gúnyval.* Karjaid közé.

GRANVILLE. Nem karjaim közé, nem! Ha így lenne, méltán mondanál engem hivékeny vén esztelennek s őt könnyelmű képmutatónak, de ő elfutott, miként felriasztott őz vérszomjas vadász elől.

ARTHUR. Az alávaló!

GRANVILLE. Minden remény nélkül, zavarodtan s vérezve futott haldokló anyja lábaihoz.

ARTHUR. És te - ?

GRANVILLE. A haldokló engem, boldogtalan férje barátját most még boldogtalanabb gyermeke védjeül hívott fel: így fogadám a segélytelent és szegényt.

ARTHUR. Nőül!

GRANVILLE. Nem! Gyámul, gyermekül fogadtam őt. De alig volt rövid ideig Marseille-ben, s máris házam, miként szívem derülni kezdett. - A város leggazdagabb ifjai seregként tódulának házamba azon ürügy alatt, hogy nálam dolguk volna, tulajdonképpen pedig csak azon okból, hogy őt láthassák, ki azonban minden társalgástól visszavonult, s önkénytelenül, miként mágneshegy, magához vonzá a legdúsabb hajókat, hogy összeromboltan taszítsa megint vissza. Nem tudom, szépsége vala-e oka, vagy azon mélázó tekintet, mely bájait növelé, vagy benső szépsége ritka lelkének, mely napként ragyogott búskomoly szavai felhőfátyolán keresztül, s inkább tudott leláncolni, mint minden külső szépség - elég az, hogy nemsoká a legfényesb házassági ajánlatokkal halmoztatám reá nézve. Örültem ezen szerencséjén, ámbár magam is nemsoká úgy hozzá szoktam, hogy nem egykönnyen bírtam volna őt elbocsátani - mert azon

gondosságnál fogva, mellyel irántam viseltetett, anyaként kelle őt tisztelnem, míg engedelmességénél fogva gyermekként szerettem.

ARTHUR.

És ő? -

GRANVILLE.

Minden házassági ajánlatot határozottan utasított vissza, azon szilárd nyilatkozattal, hogy egy férfit sem bírna szeretni, s egyet sem akarna elámítani. Könnyek között arra kéré engem, ne taszítsam ki a hideg világba, s mert egyedül a kényelmemről hálás gondoskodásnak akarná szentelni életét.

ARTHUR.

S te örömmel fogadád el áldozatát.

GRANVILLE.

Nem oly könnyen, s nem is oly hamar, mint hinnéd, mert nem valék tapasztalatlan fiatalember; mindenféle kifogást tettem.

ARTHUR

indulatosan. Hogy annál biztosabban s gyorsabban nyerhessed részedre - sóvár vággyal ragadván magadhoz gyöngéjét, s hogy szegény boldogtalan lényt még boldogtalanabbá tégy, őt örökre szakasztván el szerelme tárgyától.

GRANVILLE.

Arthur! Bámulok, miként tudsz ilyesmit reám fogni. - De barátod iránti vakbuzgalmad kimentí heveségedet. Nem, Arthur! Hosszas és nyomatékos ellenvetéseket tettem, hogy majd a világ öregkorom miatt őt fogja gúnyolni; hogy midőn a legfényesb ajánlatokat visszautasítja, engem fognak vádolni a magam s az ő jó hírét-nevét szeplősíteni, - végre, hogy minden nő rendeltetése férjé lenni. Akkor könnyek közt borult lábaimhoz, s esdve kért, hogy irgalomból el ne hagyjam, s hogy én magam vegyem őt nőül.

ARTHUR.

Ó, istenem! Istenem!

GRANVILLE.

könnyeit letörli. Arthur! Én soha nem szerettem! Egész életemet csak komoly ügyeim viselése vette igénybe, s éltem lapjait a fekete vonásokkal számlakönyv gyanánt látom kitárva előttem, s boldogabb napok kedves emlékének egyetlen rózsalevélkéjét sem találom. Első nőm érényeit nagyra becsülém, de a szerelmet nem ismerém soha. Mi kereskedők jobbadán az uralkodók sorsában osztunk: sokszor összeházasítottunk, anélkül, hogy a menyasszonyt még csak ismernők is. A komoly hideg idő első nőm halála után a vénség hópelyheket szórta fejemre, midőn még a szerelem napja soha nem melegítette életemet, midőn Adéomat még nem ismerém. De miként a tavaszi napsugár a jeget megtöri, szintűgy jégövedzte szívemből a késő első szerelem havasi rózsája kelt ki; ifjodni érzem magamat, sőt gyermekké lettem, s az ártatlan gyermeket mellemhez emelvén, az ég angyala nőmmé lőn.

ARTHUR.

Ó, te boldog!

GRANVILLE.

Igenis, teljes mértékben azzá levék Adéom által, ki ezen kevés kéjhónap alatt a lefolyt évek minden zord emlékeit rózsalevelekkel takarta, és borús életem lehanyatló napját állandó eszhajnallá változtatta. Most ítélj magad nőm és barátod felől - mondd ama boldogtalanoknak, hogy angyalt taszított el magától - mondd neki - mert érdemes, hogy megtudja - miszerint a véletlen a legritkább,

legbecsesebb kincset szerelem által láncolá kebléhez, de ő porba hullatta azt - de én becsülni tudám, fölvevém, s ezért hálával tartozom neki. *El szobájába.*

HATODIK JELENET

ARTHUR

egyedül. Igen, én legboldogtalanabb ember vagyok e földön! És ő - ő a legbecsesebb kincs - de én nem taszítám el magamtól. Ó, ádáz végzet! Mit vétettem, hogy ily kegyetlenül gúnyolod szerető szívemet? Mi vétek által érdemlém meg ez iszonyú fájdalmat? Ó! Nem kellett volna oly soká késkednem esztelen rokonok hiú fontolgatása miatt! Most oda van minden, mert ő oda van, ki mindenem volt. Tüstént magamhoz kellett volna láncolnom őt, mielőtt a sötét végzet kaján szeme meglátta, mely a tiszta embertől irigylő az üdvet. A bárgyú végzet csak kegyencei- és segédjeiről gondoskodik - a bárgyúk- s gonoszokról, kiket a jobbak fölébe teszen: azért nincs valódi állandó boldogság e világon. S mi ezen világ? Mi ezen nagy gép két hajtókereke? Pénzinger s érzékinger, ezek mozgatják az emberi szívet, és ha hatalmas rugó által ösztönöztetve két szerető szív találkozott: akkor az ítélet kerekei ismét elválasztják vagy összerombolják. Mi dolgom tehát ezen apró föld prészázában? Roncsolt tagjaimmal még tovább is forgolódjam oly nap körül, mely engem elhamvaszt? Vérem kifolyt - sebem fájdalmai újult erővel törnek reám, szívem kitépve - többé semmim sincs! - egyedül állok. Annyi erőm sincs, hogy kiaszott bőrömből kivetkezzem. Ó, istenem, adj erőt vagy nyugalmat! Ó, hogy szenvedéseim tetéztetésére e házba kelle lépnem! Itt állok paradicsomom kapuja előtt - egy lépés, és nála vagyok az üdv forrásánál. - Egy angyal lángoló pallossal kezében tiltja a belépést, hah, így a kétségbeesés lángoló pallosával fogok ellene víni. S ő? Ő tiszta, miként angyal - még most is szeret engem! Nem, nem akarok gonosz szellemévé lenni! Én mégsem távozhatom küszöbétől. Még egyszer kell őt látnom, különben mindketten elvesztünk. Igen, érzem, mint rángatja mellemet az ég keze és a pokol körme, hogy megszakasszanak. Azért el gyorsan, el a világ más részébe vagy más világba. Férfiének levelet fogok írni, ők szánakozzanak rajtam, de szeressenek! Igen, igen, meg kell lenni, mit késkedem? Aminek történnie kell, az tüstént történjék s gyorsan, mielőtt az alkalom, érzékeink ezen kerítőnöje, a legtisztább szándokot elcsábítja, hogy az idő, az akaraterő ezen kárpadja hosszúra ne nyújtsa a kivitelt - azért el, gyorsan el. *El.*

HETEDIK JELENET

ADÉL

egyedül. Hiába minden küzdelmem! A béke sohse térend vissza a remény nélküli kebel kietlen hajlékába - mert ah, e ködfátyol felbbenti tiszta képéről, s mégsem szabad ezt átkarolnom, mert

kétszeresen szent kötelességem templomfala örökre választ el tőle, s mégis mindenütt csak az ő szemrehányást tolmácsoló tekintetét látom, mely kínozva hajt egyik helyről a másikhoz, de nyugalmat sehol sem lelek. S ő, ki mindenkor atyailag vigasztalt, szabad-e most mindent megtudnia, szabad-e mindent előtte felfedeznem, és hogy nyugalmat leljek, az övét háborítanom, melyet még nemrég élvez barátja mentő karjai közt?! Szabad-e őket egymástól elidegenítenem? Ó, bárcsak a végzetteljes holnapi nap lenyugvott volna, kínjaim nagy része is lenyugodnék. Akkor mindent kivallhatnék előtte, s ő bölcs gondoskodással őrizne meg tőle és magamtól. De én egymagam nem bírom Arthurtól elvonni gondolkodásom s érzésem elkényeztetett magzatjait - mert ő még szeret, forrón és tisztán szeret, s mégis könnyelmű, vétkes nőnek tart. - Munkámhoz akarok ismét fogni - ez szemem elé tartsa kötelességemet. *Dolgozván.* E fonalakkal akarom gondolatimat ősz fejéhez kötni - mert hisz ő mindenben ártatlan. De Arthur is ártatlan! Csak én, én vagyok vétkes, hogy oly gondolatlanul szakadtam el üdvömtől, hogy boldogtalanság felé rohanjak. Boldogtalanság? Ó, esztelen szív! Mit nevezsz boldogtalanságnak? Két nemes keblű férfi által szerettetni kettős boldogság, s mégis boldogtalan vagyok. *Bal kezével arcát eltakarja, s egyik karjával az asztalra támaszkodik. Arthurt észre nem vevén - midőn ez az asztalhoz lép, magában.* Arthur, én ártatlan vagyok.

NYOLCADIK JELENET

Arthur, Adél.

ARTHUR

a szünet alatt belépett, útiköpenyben s mélyen fejébe szorított kalappal, lassan előlép. Adélt észre nem vevén, levelet tesz le az asztal másik oldalán. Adél szavai után kiált. Igen, Adél, te ártatlan vagy!

ADÉL

felriad. Arthur, te itt?

ARTHUR.

Igenis - utólszor.

ADÉL.

Ó, Arthur, én -

ARTHUR.

Ártatlan vagy, s boldogtalan, miként én.

ADÉL.

Ó, miért jövel nyugalmaidat háborítani?

ARTHUR.

Nyugalmaidat ismét meg fogod lelteni - én is keresni akarom távol tőled - engem többé nem fogsz látni.

ADÉL

gyorsan. Mi szándékos?

ARTHUR.

Távozom.

ADÉL.

Hová?

ARTHUR.

Messze, messze tőled, Adél!

ADÉL. Istenem, csak nem fogod -

ARTHUR. Magamat megölni? Nem! Arra nincs erőm! Minek is sietnék ily erőszakos lépés által életem vége elé, mely úgyszólván közel vagy? Minek öngyilkossá lenni? A bű, keblünk ezen orgyilkosa, minden szívdobbanással mélyebbre szúrja a kicsiny, de biztos tört. A fájdalom tovább tart ugyan, de végre a fájdalom is elhal.

ADÉL. Maradj nálunk, te ismét meg fogsz gyógyulni. Nem, nem, fuss innen - ó, én boldogtalan!

ARTHUR. Ó, Adél, Adél! Miért hagytál el engem? De el a szemrehányással, hisz te szeretted, még most is szeretsz. Megláttalak ismét, s ez vala egyedüli óhajom - most örökké akarok távozni tőled, s mégis, hogy így kell téged látnom, enyémnek nem mondhatván s örökké elszakadni kényszerülve. Miképp tehetném ezt? Oly közel állok legmagasb földi vágyaim tetőpontjához, melytől a világszokás mélysége választ el. Hah, mi gátol átugrani a szokás mélységét, téged átölelni, hogy egyesülten siessünk az üdv tetőpontjához, vagy egyesülten zuhanjunk a mélységbe?! *Megöleli.*

ADÉL. *felkiált.* Arthur! Ó, Istenre kérlek, bocsáss el!

ARTHUR. Sohasem! Igen, szívedet ismét az enyém mellett dobogni érzem, mely örökre fűződött a tiedhez. Hah, érzem, miként ömlesztí szíved az élet édes vérét ereimbe. Újra feléledek! Tudom ismét, mit kell tennem: enyémnek kell maradnod.

ADÉL. *karjai közül kibontakozván.* Boldogtalan! Pillanatnyi gyöngeségem tévelyített el téged, de elegendő erővel bírok még arra, hogy mindenkor szemed elébe tartsam azon szent korlátokat, melyek a földön egymástól elválasztanak.

ARTHUR. De én titáni erőt érzek magamban, a korlátokon túlhágni - s téged magamhoz ragadni. Mit szólsz korlátról? Mit kötelességről? Boldogokká lenni: ez kötelességünk; azért el mindavval, mi a kötelesség álszínével fűródik közénk s boldogulásunk közé.

ADÉL. Arthur, te vétkezel! Ó, ne hadd keményen megkísértett lelkierődet a pillanat rózsáitja által elkábíttatni, hogy a tövisek egész jövő életedet ne lepjék. Inkább borulj térdre, s adj hálát az égnek, hogy tisztán szeretsz, s arra kérd Istent, hogy ily tisztának maradj.

ARTHUR. *lábaihoz borul.* Nem, Adél, nem! Nálad nélkül nem élhetek - csak téged tudlak imádni. Érzem, hogy már nem bírlak elhagyni. Ha lábbal tiporsz, én eltűröm, de ne kívánd azt, hogy rólad lemondjak. Köttesd meg, hurcoltass el - ezt el kellend tünnöm, de arra nincsen már erőm, hogy önkénytelenül szakadnék el tőled. Minden erőmből kifogytam, csak te éltetsz még. - Egyebet nem kívánok már, mint nálad maradhatni, és bármi történnék is, én itt maradok.

ADÉL. Arthur! Ha valóban szeretsz, ne mocskold be szerelmünk szétzúzott, de tiszta tükrét - hogy képedet tisztán őrizhessem benne. Arthur, ha valóban szeretsz, ne háborítsd életem kín okozta bágyadt szunnyadozását, hogy szégyenre ne kelljen ébrednem. - Igen, mi

boldogtalanok vagyunk, ne tégy egyszersmind kétségbeesettekké is. Boldogtalanságunk még nem oly nagy, s mi mindeddig boldogtalanságunknál nagyobbak vagyunk, mert önvétünk nélkül tűrjük azt, s csak a vétek üt kitörülhetetlen szegénybélyeget a boldogtalanságra. De hogyha vak szenvedélyed által azon egyetlen oszlopot ledöntöd, reánk dől az oltalmazó égi boltozat, s a gyalázat omladékai közé temet, melyekből soha fel nem kelhetünk: akkor önmagunkat fogjuk kárhoztatni, s akkor ó, akkor - valóban boldogtalanok vagyunk. Arthur! Ne engedd, hogy ily boldogtalanokká legyünk!

ARTHUR.

Ó, Adél! Nem lehet! A szüntelen küzdés elfogyasztá minden erőmet, életem kevés hátralevő perceiben boldog akarok lenni - azért ezt tennem nem lehet!

ADÉL.

Lehet, ha férfi vagy. Én tapasztalám, mire képes az ember, pedig csak gyöngé nő vagyok - csak erődbeni bizalmatlanságod okozza gyöngeségedet. Éppen azért, mert szenvedésben gyakorlott vagy, elhajítani bírod a boldogtalanság ónsúlyát, vagy pedig elviselheted, anélkül, hogy agyonnyomna. Kelj fel, s emelkedjél a hit ereje által - támaszkodjál férfiként a nemeslelkűség oszlopára, mely nélkül az élet és a szerelem gyökér nélküli ingadozó fa, mely nemsoká elhervad, s legcsekélyebb szélvészttől porba dől. Ó, Arthur, emelkedjél a porból, s maradj állhatatos holnapig a boldogtalan öreg barát nyugalma és becsülete kedvéért; ő mindkettőnket szeret s jótétekkel halmoz el - azután pedig mint barátok váljunk egymástól. Ha ezt teheted, férfi vagy, s örökké tudlak szeretni.

ARTHUR

felugorván. Férfi?! Igen, én férfi vagyok, erős férfi, miként te gyöngé nő vagy, ki a természetes élethevet a mesterként álfénykoszorúval akarja eltakarni, s engemet valamint önmagát elámítani. A szerelem a szív valódi fénykoszorúja; a szerelem azon szent láng, melyet szívünkben őrzünk, s jaj azon kéznek, mely ezt eloltani kísérti, el kell hamvadnia, ha mégoly erősen volna is burkolva a kötelesség minden tarka szalagaiba. Én jelenleg más kötelességet nem ismerek, mint üdvemérti küzdelmemet. Igen. Én férfi vagyok, s küzdeni akarok, legyen bár a pokol ellenében, mely közéd s közém tolakodik. Enyém valál, s enyémnek kell maradnod, ha szinte véremmel is téged kellene a vén sárkány aranykörmeiből kiragadnom.

ADÉL.

Őrjöngő, mit szándékozol tenni?

ARTHUR.

Szándékom változhatatlan! Én itt maradok; ő vagy én - egyikünknek tágulnia kell, vagy elesnie! Nem tudok, nem akarok nálad nélkül élni. Ha ő elesik, ez tulajdon vétke - a vén bolond miért orzott el tőlem. - Ő szerelmem rablója, nyugalmam háborgatója, boldogságom gyilkosa - az önmegtartás, boldogságom fenntartása kényszerít, hogy életemet ellenében védjem.

ADÉL.

Őrjöngő - ellenében, a jótevő, a barát ellenében, ki éretted élte minden üdvét feláldozni képes volna?

ARTHUR. S ha minden egetet áldozna fel érettem, a legszebb eget, bírásodat, kalmárilag elidegeníté tőlem, s a legizzóbb kínok mélységébe döntött - ha ördög leszek, ő volt, ki azzá tőn; s ha én nem bírhatlak - ő se bírjon. A keblemben égető pokolra esküszöm; ő nem fog téged bírni.

ADÉL. Az istenre, Arthur! Fuss. E percben fuss, vagy el kell vesznem!

ARTHUR. Igen, futni akarok, e percben futok, de csak veled együtt - a hintó kapud előtt áll. Jer, fuss velem, vagy én maradok, s ez életébe kerül, vagy az enyémbe.

ADÉL. Arthur! Esmélj csak - te magadon kívül vagy!

ARTHUR. Te eszeden kívül vagy, gyarló nő - tehát majd erőmet kölcsönzened neked. *Átkarolja.* El, velem együtt!

ADÉL. *lábaihoz rogy le.* Arthur! Mindenre kérlek, esküszöm -

ARTHUR. Adél, esküszöm, hogy -

GRANVILLE. *hirtelen előlép.* Házamból e percben távozni kell!

A függöny gyorsan lefordul.

HARMADIK FELVONÁS

ELSŐ JELENET

Granville, Adél.

GRANVILLE.

Hagyj most magunkra, ő tüstént itt leszen.

ADÉL.

Granville, kérlek!

GRANVILLE.

Kérlek, hagyj magunkra - nem szabad őt viszontlátnod.

ADÉL.

Nem hagyhatlak egyedül vele - te fel vagy indulva.

GRANVILLE.

Te pedig beteg vagy. Eddig csak lelki bajaid orvosa valék, ki szívsebeidet kímélő enyhítéssel ápolá - de most mint orvosod, tökéletes gyógyításodhoz kell fognom. Azért kövesd tanácsomat és távozzál!

ADÉL.

Kedves barátom! Hisz látod, hogy nyugalmam ismét helyreállott.

GRANVILLE.

Annyira, amennyire lehetett. Te erős vagy, de nem ép, és szokatlan erőd is csak szerelemkóros erőlködése, melyet teljes elbágyadás szokott követni. - Lelked tiszta tükre eddig csak kívülről van homályosítva csábító szavak mérges lehelete által; kezem könnyen letörölheti; de ha a tükör belső rétege meg van karcolva a csábítás héjakörmei által: akkor a kristály többé nem lesz tisztává, sőt szétzúzhatnám. Azért jobb, ha minden durva érintéstől megóvom. De annyi erőt mégis felteszek benned, hogy egyedül maradsz szobádban, míg el nem távozott.

ADÉL.

Meg fogod látni -

GRANVILLE.

Hogy engedelmeskedel, és ha a javadat óhajtó orvosnak nem, majd legalább a férjednek, ki most először kénytelen tőled engedelmeséget követelni. *Adél rövid vonakodás után el.*

MÁSODIK JELENET

GRANVILLE

egyedül. Keményen kell vele bánnom, hogy szíve az új fájdalom miatt a régi megszokott búról megfejtkezzenek - irántami félelme elűzendő aggodalmát, míg nyugalmit újra helyreállíthatom. Igen, ő hű nő! Még eddig szilárdul áll, de meg találna esni, ha gyöngéd láthatatlan kötelekkel vonzaná vagy inkább lerántaná magához - mert Arthur szörnyű mélyre süllyedt. *Karszékre ül.* Igen, ő gonosz szelleme, - gonosz emberré lett! Erre kelle jutnunk! Ezt kelle megélnem rajta, Arthur! Arthur.

HARMADIK JELENET

Granville, Arthur.

ARTHUR

Granville utolsó szavainál belépett. Granville!

GRANVILLE.

*gyorsan fölkel. Báró úr! Kénytelen valék önt még néhány szóra visszahívni. Ön valamit itt hagyott, mit öntulajdona s az én becsü-
tem biztosítására saját kezűleg kell önnek visszaadnom. Tárcáját
átadja. Vegye ön!*

ARTHUR.

Granville!

GRANVILLE.

Báró úr!

ARTHUR.

Ne büntesd csekély hibámat örök gyűlölet által. Amit ön megmen-
tésére szántam, előbb nem vehetem vissza, míg ön becsületét
megmentve nem látom.

GRANVILLE.

Vegye vissza pénzét, mondom, vagy az ablakon kivetem a sárba,
hová illik.

ARTHUR.

Gondoljon ön becsületére.

GRANVILLE.

Becsületemre? S erre önnek kell engem emlékeztetnie? Meggon-
doltam én mindent, s becsületemet sokkal becsesbnek tartom,
mintsem ily alávaló áron pazar kéjencnek árulgatnám.

ARTHUR.

Granville úr! Ön joggal sért, mert hibáztam - megvallom, igen-igen
vétkeztem - de gyalázása méltatlan, ezt nem érdemeltem meg! Nyílt
homlokkal nézhetek még ön szeme közé és -

GRANVILLE.

Merész homlokkal! Ó, szemtelen vakmerőség! Mit nem bír azon
fennhéjázás, mely a gőg arany nemzetségi fájához támaszkodik!
Vagy tán azt hitte ön, hogy saját szememben nem fognék bízni,
miként szeretettől elvakított, elkábított - minthogy önt valóban mint
fiamat szerettem?! Igen, én szerettem a pajzán, ártatlan fiút, kiben
barátom nemes magzatját nevelém; de mióta gyökere a buja nagy-
világ laza földjébe lőn átültetve, a törzzsel együtt ártatlansága is
elhervadt - csak a *pajzán* fiú maradt meg, ki azonban kéjenccé
fajult el.

ARTHUR.

Uram, ne több ilyen sérelmet, vagy - *Adél az ajtó küszöbén meg-
jelenik, s esdve emeli kezeit Arthur felé.*

GRANVILLE.

Nos, vagy?! Önmaga ijed meg azon ijedségtől, melyet belém
akarna lehelni. A bűn oly gyarlóvá tette önt, hogy már annyi erővel
sem bír, miszerint rablószerépét végigjátszhatná. Azért fusson mint
tetten kapott éji kóborló, s vigye magával ez aranyat is, egyébbel
nem szolgálhatok ön bitorlási vágyának.

ARTHUR.

Nem rabolni vagy birtokolni, hanem menteni, segíteni jövék ide -
azért gondolja meg, hogy önnek segélyem nélkül holnap okvetlenül
buknia kell.

- GRANVILLE. Tehát ez a kelepce, melyben ön bízott! Tehát valóban remélhette ön, hogy az öreg Granville háza és becsülete bukását házi becsülete vesztesége által fogná biztosítani? Tehát a nagyvilág szokása szerint csakugyan arra számolt ön, hogy öreg, becsületes kereskedő ilyesmit tehetne? Ó, ön szintoly rossz számoló, mint rossz színmutató. *Odaveti a tárcát.* El szemem elől, hálátlan!
- ARTHUR. Szabad utat engedék ön igazságos haragjának - de ön majd jobban meg fog ismerni - azért itt maradok. Hogy ön által hálátlannak ne mondassam, azért jövök ide, azért türtem ön sértegetéseit, miket nemes csak atyjától türhet el. Ön egykor atyám volt, s még most is jótevőmként tisztetem önt. S bármennyit vétettem ifjúkori szenvedélyeim által, most mégis kötelességem- s becsületemre ébredtem. De ön öregkorától mégis annyi higgadtelműséget lehetne igényelni, miszerint az ifjúság hevét ismerné és kimentené. Ön tapasztalatainak vissza kellene tartóztatni remegő kezét a szenvedélyes balfogásoktól. Ön elég hosszú ideig ismer engem, hogy ily alávalóságra képesnek ne vélne. De én mindezt el akarom tűrni, s önt megmenteni, még akaratja ellenére is - akkor ön boldogtalannak fog engem mondani, de hálátlannak nem. S ön előtttem, a bánatteljes előtt, bánatteljesen fogja megvallani, hogy igazságtalan volt irántam, hogy bennem csalódott.
- GRANVILLE. Igen, már most is megvallom, hogy önben csalatkoztam, mert ön igen ügyes - színmutató.
- ARTHUR. Ó, istenem! Mit vétettem, mi engem annyira eltorzít? Tehát a perc nyavalyás vonaglása annyira megmásíthatja a velünk született vonaglásokat, hogy minden nemes tett alakja álszínben tűnik fel? Mit vétettem én, ősz férfi! Emlékezzél nemes atyámra, előbbi életemre; emlékezzél!
- GRANVILLE. Mit vétettél? Íme, megmondom, s meg fogod látni, hogy az öreg Granville-nek még igen élénk emlékezete van! Számos év előtt kéjsóvár nemes első hitvesemet először szerelmével, aztán gyűlölete, végre gúnya által faggatva üldözte - őt nyilvánosan meg is sértette, midőn vele társalogni vonakodék. Más nemes nőm becsületét oltalmazta, párbajra hívatott, és bosszút állott érette. Ez nemesférfi volt, báró úr, ezt ön nemesatyja tette! Nem sokkal ezután a forradalom ütött ki, s ön atyja, mint sok más szerencsétlen, halálra levén elítélve, házamba menekült, hol tőlem viszonzást és mentséget remélt. De én még nem ismerém őt, a vendégszeretet és honszerelm kötelessége közt ingadoztam - akkor nőm jött közbe, védőjére ismert, és én becsülete, vagyonom, sőt életem veszélyével megmentém őt - a határszélek elérésében segítém őt, fiát pedig gyermekem gyanánt tartám meg házamnál, Jóságait beváltám, s midőn ismét visszatérnie lehetett, átadám neki jól rendezett jószágait és jól nevelt fiát. Báró úr! Ezt én tevém!
- ARTHUR. *Granville lábaihoz akarván borulni.* Ó, nemes férfi!

GRANVILLE. Ne szakasszon félbe! Sok vész és gondteljes év lefolyta után, nemes, de boldogtalan, szeretetre méltó, de üldözött leányt nőül vettem, ki engem boldogított, s kit kéjenc üldözője ármánytól megóvtam: - akkor házam bukása fenyegetett engem, s midőn minden segélyből kifogytam, a háladatosság védkarához folyamodtam: levelet írtam barátom fiához - a hálados nemsoká el is jött. Ő ugyanazon csábító vala, ki már egy ízben Adélommal megszökött, de még mint nőmet is el akará őt rabolni, lábbal taposva jótékonyságot s vendégszeretetet, s ezekért szégyennel, gyalázattal fizetni szándékozván. Használni akarta kétségbeesett helyzetemet s pénzhianyomat, hogy nőm becsületét díjul vehesse házam megmenett becsületéért. Ezt, báró úr, ezt ön tevé!

ARTHUR. Nem, nem! Ezt nem tettem soha!

GRANVILLE. Csak tagadja bátran: hazugság a család valódi bélyege: tagadja csak, mert az ily hálátlanság sokkal undokabb, mintsem maga az ördög nem szégyellné ezt bevallani.

ARTHUR. Hallgasson meg!

GRANVILLE. Mit sem akarok hallani - ön meghallgatott engem, most távozzék, s vegye vissza bűnös pénzét.

ARTHUR. Önnek meg kell engem hallgatnia, meg kell tartania a pénzt.

GRANVILLE. Tüstént vegye vissza pénzét, s hagyja el házamat, vagy házi jogommal élek, s pénzét az ablakon, önt pedig az ajtón vetem ki.

ARTHUR. Már ez sok. Granville, becsületére, az égre kérem -

GRANVILLE. El, gyalázatos!!

ARTHUR. Ne sértegetsen, mert különben, Istenemre! Mit sem kímélendek.

GRANVILLE. Kímélje csak önmagát.

ARTHUR. Ősz haja -

GRANVILLE. Több tisztelettel tölthetne be egy ifjancot.

ARTHUR. Elégtételt kívánnék, ha -

GRANVILLE. Erejét régen el nem pazarolta volna.

ARTHUR. Ön tüstént elégtételt fog adni.

GRANVILLE. Készen állok.

NEGYEDIK JELENET

Adél, előbbiek.

ADÉL

közéjük rohan. Granville! Arthur!

GRANVILLE.

Ei!

ADÉL. Megálljatok, ti őrzöngők. Buzgalommal hevítetek fel szenvedélyeteket, s az égető szomjat azután vérrel akarnátok oltani. Tehát töltsétek be tigrisszíveiteket én véremmel, - szívjátok a legboldogtalanabb nővérét, ki őrzöngésteget okozta; hideg tetemeim mellett majd ti is hidegvérrel át fogjátok látni, hogy mindketten szintoly oktalanok, mint ártatlanok valátok.

GRANVILLE. Te merészelsz?

ADÉL. Granville! Légy könyörületes, bocsáss meg! Engedhettelek-e így vak dühben halálba rohanni? Tehát még nem vagyunk eléggé boldogtalanok? S te, Granville, kínaim halmazát még növelni akarnád? Ő nem vétkes, miként hiszed.

GRANVILLE. El szobádba! Te szintoly vétkes vagy, mint ő!

ADÉL. *lábaihoz borul.* Nem távozom, bár összetaposnál; - ha vétkes vagyok, ítélj el, s ölj meg.

ARTHUR. Keljen föl, asszonyom! Nem lábainál van önhez illő hely. S hogy önt soha többé ilyen megaláztatás ne érje, ennek okát örökre el akarom távolítani, vétkem öntudatát is magammal elvivén. *Távozni készül.*

GRANVILLE. *a tárcára mutat.* Az én megaláztatásom okát is távolítsa el - akkor vétke öntudatát is bátran viheti el magával.

ARTHUR. Nem - csak ezt ne kívánja tőlem!

GRANVILLE. *karon ragadja.* Vegye vissza, vagy nekem kellend öntől elégtételt követelnem.

ARTHUR. Az elégtételt meg fogom önnek adni. *A tárcát felveszi.* Hála istennek, van még eszköz, becsületem tisztíthatni, s önt az övének megmentésére kényszeríteni. Előítéletektől elfogult ember vak, kinek helyében más kénytelen cselekedni, különben koldussá lesz - ön akarhatja ellenére is megmentem önt e vakságtól - akkor ön tisztán s világosan fog engem láthatni. *El.*

ÖTÖDIK JELENET

Adél, Granville.

GRANVILLE. *magában.* Mint érti ezt? Mitevő lesz? Egész valójában bizonyos elhatározottság van, melyhez vétkes öntudatú ember emelkedni soha nem bírna! Hm, holnap! De mit lehetne még elvesztenem! Mindenre készen állok. Hisz maga mondá: ő vagy én! Annál jobb, így legalább becsülettel fogok elesni.

ADÉL. Te igazságtalan vagy iránta - ő nem akar megölni, hanem akaratod ellenére is megmenteni.

GRANVILLE. Ezt ne merészelje!

ADÉL. Kedves férjem! Fogadd el segélyét: ő ártatlan! Ó, ha mindent tudnál. Pillanatnyi szédülés közben nyelve tévedett, mint ittasé, midőn ittasult szíve túláradt - de gondolkozása nemes; és most ismét józan. Ó, hidd el, te szintoly balul fogod fel jellemét most, mint hajdan - fájdalom! - én.

GRANVILLE. Fájdalom? *Sóhajtvá.* Még csak ez kellett! Igen, te, fájdalom! Boldogtalan vagy, és én is - de te fiatal vagy, miként ő - számomra pedig csak azon egy marad fenn -

ADÉL. Mi? Számodra mi egyéb maradhatna fenn, minthogy hálás segélyét elfogadjad?

GRANVILLE. Sohasem!

ADÉL. Ezt tenni fogod, tenned szabad. - Nógatnálak-e annyira, ha szándéka tisztaságáról teljesen meggyőződve nem volnék?

GRANVILLE. Hiába - nem lehet visszalépnem! Keblemben van valami, mi ezen segély elfogadását tiltja. Miért nem mondtad meg mindjárt nevét, midőn ezt, alapos gyanútól serkentve, tőled kérdezém? Akkor ennyire nem jutottunk volna. Cselszövényeit elmellőztem vagy csomódat feloldoztam volna - szoros vizsgálat nyomán valódi alakját meglátnom, s akkor tán segélyét is elfogadnom lehetett. Miért palástolád el nevét?

ADÉL. Mert félnem kellett -

GRANVILLE. Tudom, attól féltél, hogy vetélytársam által nyújtott segédkezet vissza fognék utasítani, s amitől féltél, éppen azáltal történt meg, mi által elejét venni akartad. De a bekövetkezhető eseményektől félelem soha ne riasszon el senkit az egyenes útról, különben tekervényes ösvényeken még nagyobb veszélyekre akad. S ha szinte veszélytől sürgettetve, ügyeinkben néha szükség parancsolta hazugsághoz kell folyamodnunk, mégis az asszonynak soha hazudnia nem szabad. A legkisebb hazugság s a legsúlyosb vétek közt bűnök kötele szövődik, s aki ennek egyik végét megragadta, az a pokolbeli kísértet villanyos szikrájától megkapatva, a másik vég felé ragadtatik, s így a hazug büntevővé lészen!

ADÉL. Ó, ég! Bocsáss meg, Granville, bocsáss meg, és segíts rajtam, hisz én csak gyarló nő vagyok.

GRANVILLE. Nemde mondám, hogy a nemes keblű nő nem teremtett kereskedői ügyek tevőjévé. Alig töltém be füledet az üzérkedési gondokkal, és szíved máris a keserű nedvtől betöltve, hazugságra kész volt. A nő szíve pedig tiszta maradjon, mint a kristálypohár, melyből bajaink után a sok fáradságért édes boldogságot iszunk. Azért a nő sohse hazudjék férje ellenében, habár ennek javára történék, - mert a férjnek mi becsesb java lehetne neje lelki tisztaságánál? Így pillantottam én lelked kristálytükrébe, tiszta szemedbe, és hittem neked - a gyanú minden árnyéka eltűnt szemem elől, s innen származott minden baj. Egyszer teljes bizalmat helyezteték benned - de egy férj sem adja másodszor föltétlen bizalmát.

- ADÉL. Te keményen, igen keményen büntetsz. Jól látom, hogy angyalnak véltél engem, de ah, csak akaratom vala mindenkor tiszta és erős - nem úgy szívem. Ebben áll egész vétkem.
- GRANVILLE. Adél! Te rosszul cselekedtél, rosszabbul, mint bárki más - éppen mivel alabástrom mellképet a legkisebb folt inkább szeplősít, mint márványképet. De meg kell bocsátnom - hisz az én balsorsom volt az, mi téged megremegtetett. Te is bocsáss meg nekem - bármi történnék is, nekem javunkra gondom lesz; - de most hozz hűsítő italt - nagyon felhevültem, s ma még egy igen komoly ügyet hidegvérrel kell végeznem - készíttess hűsítő italt.
- ADÉL. Magam készítem tüstént, kedves férjem. *El.*

HATODIK JELENET

- GRANVILLE. *egyedül.* Életereim mind mellemen keresztül fejem felé rohannak, oly sebes tüzzel, minőt még soha nem éreztem! Öreg Granville! - mi haszna a bölcsebb öregkor fényes jegének? A fagy szintúgy pusztít gyulladás által, mint a gondolatlan ifjúság izzó szene! Így pusztá minden bennem és körülöttem. Szívem orvosolhatatlanul sértetett, s az övé visszahozhatatlanul elveszett. Házam bukik - mi egyebem marad, miegyebet remélhetek szégyen- és gyaláztatnál? Becsületes törekvés közben töltött életért börtön - nélkülözésekkel bővelkedő hosszas fáradozásért a becstelenítés pellengére. Becsület! Mi vagy? Becsület ragyogó égi lánc, mi egyéb vagy pusztá légképnél? S a becsületes férfi melle mégiscsak a te körödben tud szabadon lélegzeni, - csak a te fényed sugarai mellett bír látni és fennállani. Most neked, te tünde bálvány, áldozám fel egész életemet - vedd tehát életem hátralevő részét is egyszerre áldozatul. Meg akarok halni - mert becsület nélkül élnem nem lehet! Meg kell halnom! S mi más rám nézve a halál, mint ügyeim - s bajaimtóli pihenés, a számolgatás és fizetgetés megszűnése; miután a természetnek utolsó váltóját kifizettem? Fizetnem mégis kell, ma vagy holnap, így is, amúgy is! Életem ez utóbbi fél éve alatt boldog valék - napjaim alkonyán kelt fel üdvem napja; hogy többi óráim homályát annál jobban tüntesse elő. Nincs kijárás e sötét tömkelegből! Ó, Istenem, küldj egy sugarat, mely biztos ösvényt mutasson, hogy azt követhessem! *El.*

HETEDIK JELENET

- ADÉL. *egyedül.* Hová ment? Alkalmasint nemsoká ismét kijő. - Tudom, hogy belépnem nem szabad, s mégis kínos sejtelem arra ösztönöz, hogy ezen küszöbön és parancsán túlhágjak - de erre sem bátorságom, sem erőm nincsen. *A poharat az asztalra teszi.* Mi ez! Levél Arthur írásával - hozzám? Nem! Férjemhez van intézve - nagy

isten! Bizonyosan párbajra hívja. Ó, ég, mikor lesz vége szenvedéseimnek! Ma még rémítő dolognak kell történnie! Sejtésteljesen érzik ezt minden idegeim, melyek annyira feszítve vannak - még egyetlen kedvetlen lehelet - és megszakadnak! *Lövés kívülről.* Hah, megtörtént! *Erejét összeszedvén az oldalajtó felé fut, melyből Arthur füstfellegek közt, kétsövű pisztollyal kezében kirohan, s a leroskadó Adélt karjaiba fogadja.*

NYOLCADIK JELENET

Arthur, Adél.

ADÉL.

Arthur karjaiba dőlve. Gyilkos!

ARTHUR.

Adél, kedves Adél! A belépő szolgálkhoz. Segítség! Ő meghal!

ADÉL.

miután a pamlagra fektették. Gyilkos, fuss!

ARTHUR.

Nem, Adél, én nem vagyok gyilkos; ő maga -

ADÉL.

Ó, Istenem! Sejtelmem! Boldogtalan, miképp juthatál szobájába?

ARTHUR.

Légy nyugodt, és hallgass meg. Midőn ügyszobája ablaka mellett elmenék, golyót hallottam a földre hullani - e golyó sejtelmes rémülettel hatott lelkembe. Önkénytelenül és nagybajosan pillanték a függönyös ablakon át a szobába - férjed pisztolyt töltö. Már is azt hívtam, hogy ez nekem van szánva, midőn a pisztoly második csövét is tölté - most világosan látám, hogy ez saját élete ellen van irányozva - azonnal betörtem az ablakot, reá rohanék azon percben, midőn a fegyvert elsütötte, és -

ADÉL.

Ó, boldogtalan, te megölted őt.

ARTHUR.

Nem, Adél, én -

ADÉL.

Fuss, mielőtt mint gyilkosát megragadnak.

ARTHUR.

Ezt nem fogják tenni, mert ő nem öletett meg, a golyó a falba fúródott.

ADÉL.

felugrik. Ó, istenem! Ő él.

ARTHUR.

Él!

ADÉL.

Granville! Granville! A nyílt ajtó felé rohan.

KILENCEDIK JELENET

Granville, előbbie.

ADÉL

a belépő Granville nyakába borul. Örjögő! - mit akartál? -

GRANVILLE.

nyugodtan. Nyugalmat.

ADÉL.

S mit mondasz nyugalomnak?

ARTHUR. Erről én fogok gondoskodni - én nyugalmatokat háborítám, kötelességem tehát ezt ismét helyreállítani.

ADÉL. Granville! Miért akartál ily mélyen porba hajtani?

GRANVILLE. *kibontakozván.* Bocsáss el!

ADÉL. Granville! - Légy engesztelékeny, bocsáss meg!

ARTHUR. Boldogtalan! A szerencse a legritkább, legbecsesb kincset láncolá kebledhez, s te könnyelműen porba hullatod. De én becsülni tudom, és fölveszem *a térdelő Adélt felemeli*, de nem az én számomra, hanem hogy ezt, mint mindent, mivel e földön bírok, őrizeted alá adjam.

GRANVILLE. Báró úr!

ARTHUR. Ne szakassz félbe, és ne ellenkezzél; te színhalott vagy, de én, bárminő gyöngé vagyok is, élek még, s elég erőm van, hogy a leghőbb szeretettel ismét életre hívjalak. Vedd Adélt, és légy boldog; - de vedd ezt is, és mentsd meg becsületedet és nyugalmadat.

GRANVILLE. Sohasem.

ARTHUR. Makacs öreg! Szilárd akaratod mindig vasszurony volt, mely szerencsétlen vakságodban mindenkor ellened lőn fordítva.

ADÉL. Kövesd tanácsát, szándéka becsületes - hadd olvadozni szíved jégkérgét. Granville, te ingadozol - hadd lágyulni szívedet!

GRANVILLE. Nem, nem! El szemeim előtt!

ARTHUR. Ezt tüstént és örömet teszem, mihelyt te ismét a régi vagy; mihelyt e gyógyszer tőlem elfogadtad. Te még most is gyanúsán tekintesz reám. Mondd, nem adtam-e már számtalan bizonyosságát annak, hogy szerelmemet életedért feláldozom; hogy életed és becsületed előttem többet ér, mint vétkes szívem haldokló vágyai? Hisz csak szavak által sértetél meg, szavak ismét ki fognak békíteni; olvasd búcsúszavaimat, miket rövid idővel hibám elkövetése előtt írtam. A levél még itt hever.

ADÉL. *elhozza a levelet, felbontja, és Granville elébe tartja.* Itt van, olvasd!

GRANVILLE. Mindhiába!

ARTHUR. Olvass, vagy istenemre, a második csövet számomra töltötted.

ADÉL. Olvasd, Granville - kérlek, esedezem!

GRANVILLE. *a levelet elveszi.* Mit olvassak?

ARTHUR. Hogy magam vallám ki előtted szerelmemet. Olvass tovább - hogy a világ más részében lemondáshoz akarok szokni; hogy minden jószágaimat kezelésed alá adom, s hogy Adél barátja s az én barátom maradj; hogy -

GRANVILLE. Arthur! Igen, te ismét Arthurom vagy *meg akarja ölelni.*

ARTHUR. Nem úgy, kalmár! Így nem áll az alku; vedd először ezen belépti jegyet a vétetlenség templomához - azután járulj a barátság oltárához.

GRANVILLE. *a pénzt veszi.* Arthurom, megmentöm!

ADÉL. Hála az égnek!

ARTHUR. Semmi érzélgős jelenet! Ne lágyítsátok könnyek által erőm porhanyós támaszát - nekem gyorsan távoznom kell. Itt dolgom be van végezve. Isten veletek. *Távozás közben.* Ha viszontláttok, nyugalmatokért nem kellend rettegetek. Viszontlátjuk egymást, itt vagy ott. Isten veletek!

TIZEDIK JELENET

Granville, Adél.

GRANVILLE. Ó, Istenem! Minő esztelenség vakította el szememet, hogy e fiút így félreismerni tudtam. Adél, meg fogsz-e bocsátani? Hisz minden csak irántadi szerfeletti aggodalmas szeretetből történt. Adél, nézz reám - mit meresztet szemedet oda, tekinteted vissza nem hozandja őt - ő távozott örökre, vérző szívvel hagyott el minket, s szíveink utána véreznek. Ne hagyj el te is - különben egészen elszegényedve s elhagyatva állok. Adél!

ADÉL. *ki mozdulatlanul az ajtóra nézett, mintegy álomból ébredve.* Mit akarsz?

GRANVILLE. *búsan.* Semmit, semmit sem akarok már; szívedet elvitte, és szellemed szívedet követte. Többé mit sem akarok tőled kívánni; te még most is szereted őt, igen, érzem, örökké fogod szeretni. Szeresd őt, Adél, szeresd, mert istenemre, ő megérdemli!

ADÉL. *gondolatokba merülve.* Igen, ő megérdemli!

GRANVILLE. Ne haragudjál reám, gyermekem! Mit tehetek róla? Hisz ki akartam térni utatokból, s szerelmed és becsületed veszteségét éltem veszteségével még tetézni - miért nem engedtetek örök nyugalomra szállnom?

ADÉL. Igen, férjem, nyugalomra akarok szállni.

GRANVILLE. Te nem hallgattál rám, gyermekem - ah, maradj gyermekem, én csak atyád akarok maradni.

ADÉL. Jó éjt, atyám!

GRANVILLE *az ingadozó Adélt az ajtóig elkíséri.* Jó éjt!

TIZENEGYEDIK JELENET

GRANVILLE. *egyedül, az ajtó mellett.* Ó, bárcsak mindig gyermekem maradtál volna! Bár soha ne lettél volna nőmmé! Mi boldog volnék most, két nemes szívet boldogíthatván. Miért szorítám a segélytelent? Ez

önzés volt, nem szerelem; féltékenység, nem jóakarás; s ha szinte szerelem, jóakarás volt - minő jótétemény az ősz férfi szerelme fiatal leányra nézve? Oltalom? Hólepel alatt a virágnak meg kell merevednie. S az öregkor magamagát sem óvhatja meg mindenkor szertelenségtől. Ó ember, ember! Mikor szabad pihenned a heves vér önző szédülésétől? Csak a hideg sírban. Hah, mi ez? Minő zaj?

TIZENKETTEDIK JELENET

Arthur halványan, kigombolt öltönnel lép be, vadászára támaszkodva, s az inasok által vezettetve. Granville.

ARTHUR *bágyadt hangon.* Nem ide - nem ide!

GRANVILLE. Istenem, mi történt? Fektessétek ide. Mi bajod, Arthurom?

ARTHUR *mindinkább gyöngülő hangon.* Midőn ablakodon át beugortam szobádba, az erőlködéstől régi sebem ismét feltört; ama látvány úgy megindított, hogy a sebet bekötni felejtém - azóta folyvást vérzett - a lépcsőn elájulék, lerogytam egy kőre. Ah, mellem, mintha szét volna zúzva - de jobban leszek - majd másvilágon! -

GRANVILLE. Istenem! - Fiam! - Siessetek, segélyért!

ARTHUR. Rajtam nemsoká segítve leend.

TIZENHARMADIK JELENET

Adél feloldott hajjal félig levetkezve berohan. Előbbiek.

ADÉL. Nevét hallottam - szavát. Hol van ő? - Hol? Hah! Mi ez?

ARTHUR. Adél, nyújtsd még egyszer gyöngéd kezedet.

ADÉL. Segíts, Istenem! Ő meghal! Arthurom, kedves Arthurom! Hisz én szeretlek - nálad akarok maradni. Hallgass meg, Arthurom - mi többé nem válunk el egymástól. Arthur, hallod-e szavamat? -

ARTHUR. Igen - igen - Isten veled. *Meghal.*

ADÉL. Arthur! *Élet nélkül ledől Arthur holttestére.*

GRANVILLE. Adél! *Fel akarja emelni.* Ő is? - Ó, szívem, miért nem szakadsz meg? mit dobogsz még redves életem odvas törzsében! Ó, bár nemsoká koporsóddá lenne! Még csak egy napig, csak holnapig dobogj! Azután szállj nyugalomra hatvanéves súlyos munkádtól. Engedd, ó, ég, hogy tisztelve hunyjak el, s csendesen pihenjek kedvesim oldala mellett. *A két halott mellett térdre hull.*

A függöny lefordul.